

Kuntouttava päivätoiminta vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa

Arkielämän taitojen harjoittelua ja yhteistyötä Oskarinpuiston
toimintakeskuksessa

Kuntoutuksen
koulutusohjelma,
Sosionomi YAMK
Opinnäytetyö
18.1.2010

Katri Lehtonen

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Kuntoutuksen ylempi ammattikorkeakoulututkinto		Sosionomi YAMK
Tekijä/Tekijät		
Katri Lehtonen		
Työn nimi		
Kuntouttava päivätoiminta vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa - Arkielämäntaitojen harjoittelua ja yhteistyötä Oskarinpuiston toimintakeskuksessa		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2010	51 + 7 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata päivätoiminnan ohjaajien näkemyksiä vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumisen tukemisesta arjessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntouttavan toiminnan viitekehyykseksi, jotta työntekijöille ja asiakkaille rakentuu kokonaiskuvaus kuntouttavasta toiminnasta päivätoiminnassa.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto kerättiin keväällä 2009 vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten päivätoimintayksikössä, Oskarinpuiston toimintakeskuksessa. Aineiston keruumenetelminä käytettiin ryhmähaastatteluja sekä havainnointipäiväkirjoja. Aineisto koostuu kahdesta ryhmähaastattelusta ja viidestä havainnointipäiväkirjasta. Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä seitsemän työntekijää. Havainnointipäiväkirjoja kirjoitti viisi työntekijää, jotka havainnoivat viikon ajan viittä vaikeasti kehitysvammaista aikuista. Opinnäytetyö on laadullinen ja tutkimuksellisenä lähestymistapana käytettiin tapaustutkimusta. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysiä käyttäen.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntouttava päivätoiminta Oskarinpuistossa koostuu asiakkaan arkielämän taitojen harjoittelusta ja yhteistyöstä. Arkielämäntaitojen harjoittelu koostuu seitsemästä osa-alueesta: kommunikaatio, vuorovaikutus, itsestä huolehtimisen taidot, liikunnalliset perustaidot, aistikokemukset, asiakkaan yksilölliset työtehtävät sekä yhteisöllisyys. Yhteistyötä tehdään sekä toimintakeskuksen sisäisenä yhteistyönä että asiakkaan verkostojen välisenä yhteistyönä.</p> <p>Johtopäätöksenä voidaan todeta, että päivätoiminnassa kuntouttava toiminta tapahtuu osana arjen toimintaa, ei arjesta irrallisina toimenpiteinä. Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminnassa korostuu kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu. Näiden taitojen vahvistuminen auttaa vaikeasti kehitysvammaista aikuista osallistumaan paremmin toimintaan ja ilmaisemaan mielipiteitään. Myös yhteistyö asiakkaan verkostojen kanssa on tärkeää arjen kuntoutustoiminnan onnistumiseksi.</p>		
Avainsanat		
vaikeasti kehitysvammainen aikuinen, kuntoutus, päivätoiminta, arki		

Degree Programme in		Degree
Study Programme in Rehabilitation		Master of Social Services
Author/Authors		
Katri Lehtonen		
Title		
Rehabilitative Day Activities for Adults with Severe Intellectual Disabilities		
Type of Work	Date	Pages
Master's thesis	Spring 2010	51 + 7 Appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The aim of this Master's thesis was to produce information about rehabilitative day activities in activity center for adults with severe intellectual disabilities. The purpose of this Master's thesis was to describe the personnel's views of rehabilitative day activities with adults who have severe intellectual disabilities.</p> <p>This Master's thesis was a qualitative case study. The material was collected in the activity center called Oskarinpuiston toimintakeskus in spring 2009. The material for this Master's thesis was collected in two different ways, via two thematic group interviews and via five observation diaries. The data was analysed using the content analysis method.</p> <p>The study results show that rehabilitative day activities in the activity center consist of practising daily living skills. Daily living skills consist of seven different parts, which are communication, interaction, self care, movement, sensory experience, work assignments and community. The results also show that cooperating is very important thing in the activity center. In Oskarinpuiston toimintakeskus the personnel cooperates with the customers' parents daily and with different therapists regularly.</p> <p>This Master's thesis shows that rehabilitation is part of everyday work in the activity center. The rehabilitative day activities for adults with severe intellectual disabilities concentrate on practising communication skills and interaction skills. With those skills the adults can be part of the community and make their own decisions.</p>		
Keywords		
adults with severe intellectual disabilities, rehabilitation, day activity		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VAIKEASTI KEHITYSVAMMAISEN AIKUISEN KUNTOUTUMISEN TUKEMINEN	2
2.1 Kehitysvammaisuuden määrittely	2
2.2 Vaikeasti kehitysvammainen aikuinen	3
2.3 Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumista tukeva toiminta	4
2.3.1 Vuorovaikutuksen tukeminen	6
2.3.2 Sosiaalisten taitojen tukeminen	8
2.3.3 Aistitoimintojen tukeminen	9
2.3.4 Motoristen taitojen tukeminen	10
2.3.5 Oppimisen tukeminen	11
3 VAIKEASTI KEHITYSVAMMAISEN AIKUISEN ARKI JA PÄIVÄTOIMINTA	12
4 OSKARINPUISTON TOIMINTAKESKUKSEN KUVAUS	13
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	15
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	15
6.1 Tutkimuksellinen lähestymistapa	15
6.2 Tutkimusaineiston hankinta	17
6.2.1 Ryhmähaastattelut	17
6.2.2 Havainnointipäiväkirjat	18
6.3 Aineiston analysointi	20
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
7.1 Asiakkaan arkielämän taidot	23
7.1.1 Kommunikaatiotaitojen harjoittelu	24
7.1.2 Vuorovaikutustaitojen harjoittelu	29
7.1.3 Itsestä huolehtimisen taitojen harjoittelu	31
7.1.4 Liikunnallisten perustaitojen harjoittelu	36
7.1.5 Asiakkaan yksilölliset työtehtävät	37
7.1.6 Erilaiset aistikokemukset arjessa	38
7.1.7 Yhteisöllisyys arjen kuntoutustoiminnassa	39
7.2 Yhteenvedo asiakkaan arkielämän taitojen harjoittelusta	40
7.3 Yhteistyö osana kuntouttavaa päivätoimintaa	41
7.3.1 Toimintakeskuksen sisäinen yhteistyö	41
7.3.2 Asiakkaan verkostojen välinen yhteistyö	42
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	49
LIITTEET 1-7	

1 JOHDANTO

Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutus on moniulotteinen kokonaisuus. Sen suunnittelu on vaativaa ja toteutus haastavaa. Kuntoutus on nähtävä arkeen sujuvasti liittyvänä, yksilön mahdollisuudet ja rajoitukset huomioivana kokonaisuutena. Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutuksen päämäärät liittyvät jokapäiväisistä toiminnoista selviytymiseen, käyttämättömien voimavarojen tunnistamiseen ja joskus myös unohtuneiden taitojen uudelleen löytämiseen. (Koivikko – Autti - Rämö 2006: 1908.)

Kehitysvammalain mukaisesti kehitysvammaisilla aikuisilla tulee olla mahdollisuus työhö- tai päivätoimintaan (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977). Päivätoimintaa järjestetään sellaisille kehitysvammaisille aikuisille, jotka eivät vammansa tai muun syyn takia kykene osallistumaan työtoimintaan. Järjestämisvastuu on kunnilla, ja suurimman osan päivätoiminnasta kunnat ja erityishuoltopiirin kuntayhtymät tuottavat itse. Osan tästä kehitysvammaisten aikuisten päivätoiminnasta järjestävät myös erilaiset järjestöt ja yhdistykset kunnan ostopalvelusopimuksilla. Päivätoiminta perustuu yksilöllisesti suunniteltuun toimintaan, ja sen tarkoituksena on tarjota kehitysvammaiselle aikuiselle kodin ulkopuolista toimintaa, jossa sosiaalisella toiminnalla, kuntoutuksella ja yhteisöllisyydellä on suuri merkitys. (Kaski – Manninen – Pihko 2009: 226- 228.)

Oskarinpuiston toimintakeskus on osa Helsingin Kehitysvammatuki 57 ry:n palvelutoimintaa. Oskarinpuiston toimintakeskuksen toiminta-ajatuksena on tarjota jokapäiväistä elämää tukevia palveluja vaikeasti kehitysvammaisille aikuisille. Toiminta on virikkeellistä ja asiakkaiden yksilölliset tarpeet huomioon ottavaa. Toimintaa järjestetään sekä ryhmätoimintana että yksilöohjauksena.(Oskarinpuiston toimintakeskus)

Tarve tämän tutkimuksen tekemiseen lähti siitä, että Oskarinpuiston toimintakeskuksessa toteutettavaa asiakkaan yksilöllistä kuntoutustoimintaa ei ole aikaisemmin kuvattu. Tämä kuntoutustoiminta haluttiin tehdä näkyväksi, jotta sitä voidaan jatkossa paremmin arvioida ja kehittää. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata päivätoiminnan ohjaajien näkemyksiä vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminnasta päivätoiminnassa, eli mitä on kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta.

2 VAIKEASTI KEHITYSVAMMAISEN AIKUISEN KUNTOUTUMISEN TUKE- MINEN

2.1 Kehitysvammaisuuden määrittely

Nykyään kehitysvammaisuus määritellään ihmisen toimintakyvyn rajoittuneisuudeksi. Se on yläkäsite erilaisia ilmenemismuotoja saaville ja mitä erilaisimmista syistä johtuville vaikeuksille oppia ja ylläpitää päivittäiseen elämään liittyviä toimia. Kehitysvammaisuus on yleensä elinikäinen, ja siksi elämäntapaajattelu on välttämätön perusta sen yksilöllisten ilmenemismuotojen pohdinnalle. (Seppälä 2008: 507- 508.)

The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities eli AAIDD:n esittämä malli älyllisestä kehitysvammaisuudesta on perustaltaan toiminnallinen, ja määrittelyssä ratkaisevat tekijät ovat edellytykset, ympäristö ja toimintakyky. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa tämän hetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Tilalle on ominaista merkittävästi keskimääräistä heikompi älyllinen suori-
tuskkyky, johon samanaikaisesti liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa seuraavista päivittäisten taitojen osa-alueista: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. AAIDD:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus ilmenee ennen 18 vuoden ikää. (Kaski ym. 2009: 16 -17.)

Käsitteenä kehitysvammaisuus kuvaa yleisen selviytymisen vaikeutta. Kehitysvammaisen itsenäiseen selviytymiseen vaikuttavien tekijöiden ja arjessa kohdattavien asioiden keskinäinen painoarvo vaihtelee yksilöllisesti. Kehitysvammaisen ihmisen itsenäiseen selviytymiseen merkittävimmin vaikuttavia kehityksen osa-alueita ovat: poikkeavat aistitoiminnot, heikot vuorovaikutustaidot, poikkeava kyky sopeutua ympäristöön, poikkeava käyttäytyminen, heikko oppimiskyky sekä motorisen kehityksen viivästyneisyys. Poikkeavien oireiden esiintyneisyys ja vaikeusaste vaihtelevat eri oireyhtymittäin mutta myös samassa oireyhtymässä. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1907- 1908.)

Kehitysvammaisuus ei tarkoita, ettei ihminen olisi oppimiskykyinen mutta hän tarvitsee laaja-alaisesti enemmän tukea ja ohjausta kuin muut. Toiminnan vaikeuksien alueelta on tunnistettava ne osa-alueet, joissa edistyminen on hyvän elämän kannalta tärkeintä kehitysvammaiselle ihmiselle. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1907- 1908.) On tärkeää huomioida, että kehitysvammaisuus ei ole mikään yhtenäiset tunnusmerkit täyttävä tila vaan se on yläkäsite. Tämä käsite pitää sisällään hyvin erilaisia ihmisiä, joilla on hyvin erilaisia tarpeita. (Seppälä 2008: 508.)

Kehitysvammaisuus ulottuu lievästä kehitysvammaisuudesta syvään kehitysvammaisuuteen ja erot itsenäisen toiminnan mahdollisuuksissa ovat suuret. Liitännäisvammat ovat yleisiä ja vaikuttavat kehitysvammaisen kuntoutustarpeiden arviointiin, kuntoutuksen sisältöön ja toteutukseen. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1907.)

2.2. Vaikeasti kehitysvammainen aikuinen

Älyllinen kehitysvammaisuus voidaan vamman vaikeusasteen mukaisesti luokitella neljään eri luokkaan: lievä älyllinen kehitysvammaisuus, keskiasteinen kehitysvammaisuus, vaikea älyllinen kehitysvammaisuus ja syvä älyllinen kehitysvammaisuus. Toimintakyky muodostuu yksilön älyllisten toimintojen ja niiden rajoitusten sekä muiden ominaisuuksien ja elinympäristön jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Yksinään älyllisen kehitysvammaisuuden vaikeusaste ei siis riitä ennustamaan elämässä selviytymistä. Toisaalta henkilön eri osa-alueilla ilmenevän suoritustason kautta voi tehdä johtopäätöksiä kehitysvammaisuuden vaikeusasteesta, kunhan muistaa, että henkilön todellinen suorituskky selviää vain olosuhteissa, joissa ei ole toimintaa häiritseviä tekijöitä. (Kaski ym. 2009: 19 -21.)

Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa yksilölle jatkuvan tuen ja ohjauksen tarpeen. Henkilö tarvitsee huomattavia tukitoimia selviytyäkseen koulussa, asumisessa ja työtehtävissä. Hän on riippuvainen muista ihmisistä, ja hänen kuntoutuksensa vaatii onnistuakseen paljon työtä. Kuntoutuksen avulla hän voi kehittyä melko itsenäiseksi henkilökohtaisissa päivittäisissä toiminnoissa. (Kaski ym. 2009: 21.)

Syvä älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa yksilölle täyden riippuvuuden muista ihmisistä ja jatkuvan hoivan tarpeen. Henkilöllä on vakavia puutteita kommunikaatiossa, liikkumisessa sekä kyvyssä huolehtia henkilökohtaisista toimista. Hänen kuntoutuksessaan tähdätään päivittäisiin elämäntilanteisiin liittyvien asioiden oppimiseen sekä liikunnallisten ja kommunikaatioon liittyvien perusvalmiuksien kehittymiseen. Henkilö voi tulla omatoimiseksi joissakin päivittäisen elämän toiminnoissa, kuten syömisessä. (Kaski ym. 2009: 21 -22.)

Aikuisuus merkitsee yleisen ajattelun mukaan itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Itsenäisyys taas tarkoittaa paitsi mahdollisimman omatoimista suoriutumista jokapäiväisen elämän vaatimuksista, myös sisäistä itsenäisyyttä. Itsenäisyys toteutuu valinnan ja päätöksenteon mahdollisuuksina, ihmissuhteiden solmimisena, omaan ympäristöön vaikuttamisena, kokemusmaailman laajentamisena ja aikuisen identiteetin rakentumisena. Vaikka kehitysvammaisen ihminen tarvitsee vielä aikuistuttuaankin muiden ihmisten apua käytännön kysymyksissä ja psyykkistä tukea, on pyrittävä löytämään tasapaino mahdollisimman suuren itsenäisyyden ja välttämättömän riippuvuuden välillä. (Kaski ym. 2009: 222.) Tässä opinnäytetyössä käytetään käsitettä vaikeasti kehitysvammaisen aikuinen, kun puhutaan vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisesta aikuisesta.

2.3 Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumista tukeva toiminta

Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutusta suunniteltaessa yksilön selviytymiseen vaikuttavat osatekijät voidaan parhaiten hahmottaa WHO:n toimintakykyluokituksen ICF:n (International Classification of Function) avulla. Arjessa selviytymiseen liittyy aina monia asioita, ja kuntoutuksessa pyritään osatekijöitä harjoittamalla parantamaan kokonaisuutta. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1908.) ICF:n mukaiset suoriutumisen ja osallistumisen tasot ovat: oppiminen ja tiedon soveltaminen, yleisluontoiset tehtävät ja vaatimukset, kommunikointi, liikkuminen, itsestä huolehtiminen, kotielämä, ihmisten välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet, keskeiset elämänalueet sekä yhteisöllinen, sosiaalinen ja kansalaiselämä. (WHO 2004: 39 -42.)

Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumisen tukeminen perustuu ensisijaisesti yhteisön kykyyn siirtää kuntoutustoimenpiteet osaksi arkea, kuten ICF korostaa. Keskeistä on asettaa realistisia tavoitteita ja hyväksyä yksilö omana itsenään. ICF:n mukainen ajatte-

lutapa korostaa sitä, että fyysisten rajoitteiden ehkäisemisen ohella myös toimintaa ja osallistumista parantavat toimenpiteet otetaan huomioon. Yksilön toimintaa ja osallistumista ei voida parantaa muuttamatta hänen arkista toimintaympäristöään. Ammatti-
laisten tehtävänä on muokata niin toimintaa kuin toimintaympäristöä siten, että yksilön on mahdollista paitsi toteuttaa itseään myös harjoitella uusia, elämässä iloa ja itsenäisyyttä tuottavia asioita. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1908 -1912.)

Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumisen tukeminen on moniulotteinen kokonaisuus. Sen suunnittelu on vaativaa ja toteutus haastavaa. Kuntoutus on nähtävä sujuvasti arkeen liittyvänä kokonaisuutena, jossa huomioidaan yksilön mahdollisuudet ja rajoitukset. Aikuisen kuntoutumisen tukemisen päämäärät liittyvät enemmän jokapäiväisistä toiminnoista selviytymiseen, käyttämättömien voimavarojen tunnistamiseen ja joskus myös unohtuneiden taitojen uudelleen löytämiseen. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1908.)

Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutus on hänen itsensä, hänen omaistensa ja eri alojen työntekijöiden yhteistyötä. Kuntoutumista tukemalla pyritään auttamaan kehitysvammaista henkilöä elämään mahdollisimman itsenäistä ja täyttä elämää. Tavoitteena on hyvinvointi, joka sisältää kaikki ihmiselämän eri puolet, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ulottuvuudet, joista hyvä elämä koostuu. Kuntoutuksella tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla kuntoutuja saavuttaa paremman fyysisen toimintakyvyn, sosiaalisen kelpoisuuden ja henkilökohtaisen tyytyväisyyden. Kuntoutus on siis näiden osa-alueiden kokonaisuus, ja yhdessä ne edistävät ihmisen päivittäisistä toiminnoista selviämistä. (Kas-
ki ym. 2009: 240.)

Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutuksen arvolähtökohdat voidaan tiivistää kolmeen perusarvoon. Ne ovat tasa-arvo, osallistuminen ja toimintavoiman lisääminen. Tasa-arvo viittaa yksilön perusoikeuksien kunnioittamiseen, tasavertaisiin mahdollisuuksiin saada yhteiskunnan tarjoamaa apua, mutta myös oikeuksiin ja asemaan palvelujen käyttäjänä. Osallistumisen periaate tarkoittaa yksilön todellisia mahdollisuuksia osallistua omaa elämäänsä koskeviin valintoihin ja päätöksiin. Toimintavoiman lisäämisessä korostuvat mahdollisimman itsenäinen toimintakyky, täysivaltainen yhteisön jäsenyys ja kansalaisen roolin vahvistuminen. Kun näitä arvoja sovelletaan kehitysvammaisen hen-

kilön kuntoutukseen, päästään psykososiaalisen toimintakyvyn ja elämähallintataitojen vahvistamisen tavoitteeseen. (Seppälä 2008: 516- 517.)

Kehitysvammaiselle aikuiselle laaditaan oma yksilöllinen tuki- ja palvelusuunnitelma, jonka rungon muodostavat asuminen, työ – tai päivätoiminta, sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen sekä terveydenhuolto. (Seppälä 2008: 517). Kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumisen onnistuminen perustuu yhteisön kykyyn siirtää kuntoutustoimenpiteet osaksi arkea. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1909 -1911).

Yhteisössä toteutettava kuntoutus edellyttää laajaa moniammatillista ja tieteidenvälistä yhteistyötä ja osaamista. Päivätoiminnan ja työelämän ammattilaisten tehtävänä on muokata niin toimintaa kuin toimintaympäristöä siten, että kehitysvammaisen aikuisen on mahdollista toteuttaa itseään ja harjoitella uusia, elämässä iloa ja itsenäisyyttä tuovia taitoja. (Koivikko – Autti - Rämö 2006: 1912.)

Kuntoutuksen keskeiseksi päämääräksi voidaan asettaa päivittäisistä toiminnoista selviäminen, ja siksi kuntoutuksen toteutuksen onkin tapahduttava osana arkea. Koivikon ja Autti-Rämön (2006) artikkelissa kehitysvammaisen henkilön kuntoutumisen tukemisen keskeisiksi osa-alueiksi nostetaan vuorovaikutus, aistiherkkyydet, ongelmat sosiaalisissa taidoissa, motoriikka sekä oppimisvaikeudet. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1909 -1911.) Seuraavissa alaluvuissa näitä osa-alueita käsitellään tarkemmin.

2.3.1 Vuorovaikutuksen tukeminen

Vaikeasti kehitysvammainen ihminen oppii yleensä jäsentämään tuttuja arkipäivän tilanteita, esimerkiksi tapahtumien järjestystä ja yksinkertaisia syy-seuraus-suhteita. Hän oppii erottamaan tutut ihmiset vieraista ja pystyy yleensä jonkinlaiseen vastavuoroiseen toimintaan. Vuorovaikutuksen toimivuus on paljolti hänen vuorovaikutuskumppaniensa tuen varassa, mutta jos hänen aktiivista vuorovaikutusrooliaan osataan tukea, hän voi oppia ottamaan roolin tutuissa tilanteissa ja toimimaan hyvinkin vastavuoroisesti. (Lauonen 2007: 83.)

Vaikeasti kehitysvammainen ihminen ymmärtää yleensä yksinkertaista, tuttuun tilanteeseen liittyvää puhetta. Hän ymmärtää kokonaisvaltaisesti ja tarvitsee puheen rinnalle

tilannevihjeitä. Ymmärtäminen on helpointa silloin, kun tilanne on tuttu, käsiteltävää asiaa havainnollistetaan visuaalisesti tai konkretisoidaan muilla keinoin, esimerkiksi ilmeiden tai hänen omien puhetta korvaavien keinojensa avulla. (Launonen 2007: 83.)

Puheterapeutti ja logopedian professori Kaisa Launonen kiteyttää teoksessaan Vuorovaikutus (2007) vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen vuorovaikutusta tukevan kuntoutusympäristön seuraavasti: ”Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen vuorovaikutuksen tukemiseen paras kuntoutusympäristö on arjen vuorovaikutusympäristö, ja paras kuntoutus rakentuu päivittäisten sosiaalisten kontaktien varaan niin, että siitä ei erotu erillistä ”kuntoutustoimintaa” vaan päivittäisten tilanteiden luomia haasteita ja yhteistä iloa.” (Launonen 2007: 162).

Kehitysvammaliiton Tikoteekissa toteutettiin vuosina 2005 – 2008 kehittämishanke: Vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen kehittäminen eli lyhyemmin OIVA osallisuuteen vuorovaikutusaloitteilla – hanke. Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa vaikeimmin kehitysvammaisten aikuisten vuorovaikutusta lähi-ihmisten kanssa. OIVA – hankkeen tehtävänä oli koota ja tuottaa tietoa sekä kehittää työtapoja ja työvälineitä, joiden avulla vuorovaikutusasioihin on mahdollista paneutua vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten yhteisöissä. (Martikainen 2009: 4-5.)

OIVA- hankkeeseen liitettiin tutkimusosuus, koska tutkimustietoa yhteisöllisen työskentelyn vaikutuksista vuorovaikutukseen oli vain vähän olemassa. (Martikainen 2009: 4-5). OIVA- hankkeeseen liitetyn tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia OIVA- videohavainnointiprosessilla oli yhteisöjen vuorovaikutukseen, millaisia kokemuksia työskentelytapa herätti osallistujissa sekä mitkä tekijät tukivat vuorovaikutuksen vahvistumista. Videohavainnointiprosessissa työntekijät kuvasivat arjen vuorovaikutustilanteita vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten kanssa ja analysoivat näitä videoita yhteistyössä puheterapeutin kanssa. (Vuoti – Burakoff – Martikainen 2009: 3-4.)

Tulosten mukaan OIVA- videohavainnointiprosessi vaikutti pysyvästi työntekijöiden ajattelutapaan. Työntekijät alkoivat arvostaa vuorovaikutusta ja kehitysvammaisen aikuisen kommunikointitapaa aiempaa enemmän. Lisäksi työntekijät alkoivat nähdä vuorovaikutuksen yhä olennaisempaan työnsä sisältönä. Työntekijöiden kokema muutos

näkyi myös yhteisöissä kuvatuissa vuorovaikutusvideoissa. Videoesimerkeissä voidaan havaita, miten työntekijät aiempaa enemmän odottavat ja antavat tilaa kehitysvammaisen aikuisen vuorovaikutusaloitteille ja mukauttavat ilmaisuun heidän tarpeidensa mukaan. (Vuoti – Burakoff – Martikainen 2009: 3-4.)

Norjalainen tutkija Karl Elling Ellingsen (2008) toteaa Lars Mollerin kirjoittamassa artikkelissa ”Talk to each other and let the intellectually disabled decide for themselves”, että maailmalta puuttuu tutkittua tietoa kehitysvammaisten ihmisten kyvystä itenäisiin päätöksiin. Usein vain todetaan, että kehitysvammaiset ihmiset eivät pysty tekemään itseään koskevia päätöksiä mutta asiaa ei ole tieteellisesti pystytty todistamaan. Kehitysvammaisten ihmisten tutkiminen on vaikeaa, heitä on usein vaikeaa haastatella puutteellisten kommunikaatiotaitojen takia ja muutenkin ymmärryksen mittaaminen on vaikeaa. Ellingsenin mukaan tutkimusta tarvittaisiin kuitenkin lisää, jotta tieto perustuisi tutkittuihin tosiasioihin eikä olettamuksiin. (Moller 2008: 11.)

Ellingsenin mukaan kehitysvammaisille ihmisille pitäisi tarjota enemmän mahdollisuuksia itsenäiseen päätöksentekoon ja vaikuttamiseen. Kehitysvammaiset ihmiset jäävät usein syrjään omaa elämäänsä koskevista päätöksistä, koska heillä ei ole tarpeeksi laajaa tietoa, jonka pohjalta tehdä päätöksiä. Kehitysvammaisten ihmisten omaisten ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden pitäisi antaa heille enemmän tietoa vaihtoehtoista, jotta he voisivat tehdä mahdollisimman itsenäisiä päätöksiä. (Moller 2008: 9-11.)

2.3.2 Sosiaalisten taitojen tukeminen

Vaikeasti kehitysvammaisella ihmisellä voi esiintyä ongelmia esimerkiksi hakeutumisessa muiden ihmisten seuraan, aloitteellisuudessa ja ryhmässä toimimisessa, eli asioissa jotka edellyttävät kommunikaatiota, kontaktin ottoa ja toisten kuuntelemista. Kehitysvammaisen ihminen hakeutuu usein muita ihmisiä vähemmän tai poikkeavalla tavalla kontaktiin muiden ihmisten kanssa. Ongelmat kommunikaatiossa ja sosiaalisissa taidoissa voivat johtaa eristäytymiseen, alisuoriutumiseen ja käytöshäiriöihin. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1909.)

Vaikeasti kehitysvammainen aikuinen tarvitsee tukea, jotta hän osaa hakeutua muiden joukkoon. Myös ystävien hankkimisessa hän tarvitsee usein apua. Työntekijä voi auttaa vaikeasti kehitysvammaista aikuista sosiaalisten suhteiden rakentamisessa ja niiden ylläpitämisessä. Yhteisössä työntekijän tehtävänä on järjestää tilanteita, joissa vaikeasti kehitysvammainen henkilö voi olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Saarinen 1998: 258- 275.)

Goldsteinin mukaan kehitysvammaisen ihmisen kuntoutumisen tukemisessa on oleellista, että kommunikaatioon vaikuttavat tekijät huomioidaan kokonaisuutena. Onkin arvioitu, että arjen tilanteisiin liittyvät harjoitukset ovat kehitysvammaiselle ihmiselle parhaita. Esimerkiksi sosiaalisten taitojen paraneminen avaa tietä myös muihin taitoihin. (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1910.)

2.3.3 Aistitoimintojen tukeminen

Vaikeasti vammaisen ihminen ei yleensä pysty aktiiviseen liikkehdintään, joten hänen on vaikea hankkia aistiärsyksiä omatoimisesti. Ympäristöön kohdistuva kiinnostus on herätettävä stimuloimalla aisteja ja motoriikkaa selkein ja voimakkain ärsykein. (Kaski ym. 2009: 191- 192.)

Aistipoikkeamat aiheuttavat usein oudolta näyttävää käyttäytymistä. Poikkeavan käyttäytymisen syynä voi olla aistin yliherkkyys tai aliherkkyys. Aistin ollessa yliherkkä, aistimuksia tulee liikaa ja ne koetaan epämiellyttävän vahvoina. Kun aistitietoa tulee liikaa suhteessa siihen, mitä ihminen pystyy käsittelemään, seuraa epämiellyttävä olo, josta ihminen pyrkii pois sulkemalla itsensä aistitulvasta. Esimerkiksi kuulo yliherkkä ihminen voi suojata itseään ääniltä painamalla kädet korville tai tuottamalla omaa ääntä peittääkseen häiritsevän äänen. (Szegda – Hokkanen 2009: 32- 33.)

Aistialiherkkydessä ihminen kokee saavansa ympäristöstään liian vähän aistimuksia. Kun hän ei koe aistikokemuksia tarpeeksi vahvana, hän saattaa aiheuttaa niitä itselleen eri tavoin, esimerkiksi painelemalla tai lyömällä itseään saadakseen tarpeeksi vahvoja aistikokemuksia. (Szegda – Hokkanen 2009: 32- 33.)

Aistitoimintojen tukemisessa erilaisten aistikokemusten tarjoaminen on tärkeää. Aistikokemukset aktivoivat ja innostavat vaikeasti kehitysvammaista henkilöä. Aistitoimintojen kuntoutuksen lähtökohtana on aistien toimintakyvyn kartoitus. Kartoituksen avulla selvitetään mitkä aistiärsykkeiden piirteet ja ominaisuudet mahdollistavat ja varmistavat henkilön tiedonsaannin. (Saar 2000: 5 – 10.)

2.3.4 Motoristen taitojen tukeminen

Motoriset taidot ovat kokonaiskehityksen kannalta tärkeitä, sillä ne luovat pohjan havainnoille, uusista ympäristöistä saaduille kokemuksille, sosiaalisten taitojen kehitykselle ja omatoimiselle selviytymiselle. Kehitysvammaisen henkilön motorisen kehityksen viivästymisen ilmenee tavallisesti sekä perus- että havaintomotoriikassa. Motoristen taitojen tukeminen perustuu kehitystason tarkkaan selvittämiseen. Olennaista on toiminnan aikaansaaminen ja luonnollisten tilanteiden hyväksikäyttö, jolloin kiinnostus on helppo herättää. (Kaski ym. 2009: 199.)

Motoristen taitojen perustana on oman kehon hahmotus. Kehitysvammaisella ihmisellä on usein vaikeuksia oman kehonsa tunnistamisessa. Raajojen asentojen, liikkeiden ja ulottuvuuksien havaitseminen onkin sitä keskeisempää, mitä vaikeampivammaisen henkilö on. Kehontuntemisharjoitukset soveltuvat hyvin luonnollisiin tilanteisiin esimerkiksi peseytymisen, vaipan vaihdon tai pukeutumisen yhteyteen. Tilanteisiin voi liittää kosketeltavien kehonosien nimeämistä ja niistä keskustelemista. (Kaski ym. 2009:199- 200.)

Liikunnallisten perustaitojen, kuten pään ja ylävartalon hallinnan, kääntymisen, istumisen, seisomisen ja kävelemisen eli karkea motoriikan harjoittamisen tavoitteena on liikkumisessa tarvittavien liikekaavojen hallitseminen. Oikean kuntoutusohjelman laatimisessa tarvitaan usein fysioterapeutin apua. Harjoitukset tähtäävät normaalin kehityskulun edistämiseen, oikeiden liikemallien oppimiseen ja vieheliikkeiden ehkäisyyn. Niitä tehdään osana arkea, päivittäisten toimintojen yhteydessä. Hienomotorisia taitoja kuten esineisiin tarttumista ja napitusta harjoitellaan myös päivittäisissä toiminnoissa. Näitä toimintoja ovat esimerkiksi ruokailu, peseytyminen ja pukeminen. (Kaski ym. 2009: 200.)

Erilaisilla apuvälineillä voidaan vähentää puutteellisen liikuntakyvyn aiheuttamia esteitä saada vaihtelevia kokemuksia. Erilaiset seisomatelineet edistävät liikuntavammaisen henkilön pystyasentoon tottumista. Lisäksi vartalon pitkät luut vahvistuvat, aineenvaihdunta vilkastuu ja nivelten vieheasentoja saadaan ehkäistyä. Pystyasento sinällään tarjoaa uusia virikkeitä ja laajentaa havaintomaailmaa. Tärkeintä on tukea motoriikan kehitystä luonnollisissa, toistuvissa tilanteissa ja suunnitella huolellisesti, mitkä toimenpiteet ja välineet edistävät itsenäistä liikkumista. Usein tarvitaan apuvälineitä, jotta vammaisen henkilö voisi olla mahdollisimman omatoiminen. (Kaski ym. 2009: 200- 202.)

2.3.5 Oppimisen tukeminen

Oppimisvaikeudet ovat riski kokonaiskehitykselle. Oppimisvaikeuksien voittaminen edellyttää monien ammattiryhmien ja tieteenalojen yhteistyötä. Oppimisvaikeuksilla viitataan heterogeeniseen joukkoon häiriöitä, jotka ilmenevät merkittävänä vaikeuksina kuuntelu-, puhe-, luku-, kirjoitus-, päättely- ja matematiikkataitojen hankkimisessa ja käyttämisessä. (Ahonen - Aro 1999: 14.)

Vaikeasti kehitysvammaisen henkilön oppimisen perusta on vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa. Kasvatuksellisten ja opetuksellisten tavoitteiden ja menetelmien taustalla on aina näkemys henkilön kyvyistä, mahdollisuuksista ja tavoista oppia. Toimivan kommunikaation puute johtaa helposti virheelliseen tulkintaan henkilön oppimisedellytyksistä. Monien vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden oppimisen tukemiseen on löytynyt keinoja puhetta korvaavista ja vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä. (Ladonlahti 2006:5.)

Yhteiskunnallinen kehitys ja lisääntynyt ymmärrys oppimisesta ovat tuoneet esille elinikäisen oppimisen näkökulman kaikkien ihmisten kohdalle. Sen huomioon ottaminen on tärkeää erityisesti kehitysvammaisten ihmisten kohdalla, sillä heidän on usein todettu tarvitsevan muita enemmän aikaa ja harjoitusta oppimisessaan. Huomionarvoista on myös se, että monet tämän päivän aikuisista kehitysvammaisista henkilöistä ovat jääneet kaiken muodollisen opetuksen ja koulutuksen ulkopuolelle lapsuudessaan. Useilla heistä on monenlaisia oppimisedellytyksiä ja – valmiuksia, kun vain toimintaympäristössä on aikaa ja henkilökuntaa oppimista tukemassa. (Ladonlahti 2006:6.)

Aikaisemmin kehitysvammaisten henkilöiden oppimisen yhtenä keskeisenä ongelmana on ollut taitojen heikko siirtyminen arkielämän tilanteisiin. Ohjatussa tilanteessa opetettu yksittäinen taito tai osataito ei ole siirtynyt arkielämässä hyödyttäväksi taidoksi. Nykyisin opetuksessa käytetään lähestymistapana toiminnallisuutta. Lähestymistapa korostaa keskittymistä niihin käytännöllisiin itsenäisen elämisen taitoihin, jotka mahdollistavat henkilön selviytymisen omassa lähiympäristössä. Toiminnalliset taidot ovat heti hyödynnettävissä päivittäisessä elämässä. (Ladonlahti 2006: 7.)

Kun kehitysvammaisen ihminen ei vammansa vuoksi voi täysin oppia jotakin taitoa, puhutaan osittaisesta osallistumisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että toimintaa muutetaan siten, että kehitysvammaisen asiakas voi olla aktiivinen osallistuja, vaikka ei koko toiminnasta pystyisikään suoriutumaan itse. Asiakas voi auttaa ruuanlaitossa, kun hänelle opetetaan yksittäinen toimintatapa, esimerkiksi virran kytkeminen päälle. Osittaisen osallistumisen avulla mahdollistuu pienempi riippuvuus muista ihmisistä, ja asiakkaan itsetunto voi kohentua. (Ikonen 1993: 33- 34.)

3 VAIKEASTI KEHITYSVAMMAISEN AIKUISEN ARKI JA PÄIVÄTOIMINTA

Kehitysvammaisen aikuisen arjessa selviytymisen rungon muodostavat asuminen, työ- tai päivätoiminta, sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja terveydenhuolto. Näihin tarvittavat tukipalvelut vaihtelevat suuresti, ja niissä on ensisijaista lähiyhteisön antama niin sanottu luonnollinen tuki. Tukiverkostossa keskeisinä toimijoina ovat kehitysvammaisen huoltajat, lähimmät hoitajat ja ohjaajat. Heille järjestetään riittävät mahdollisuudet saada asiantuntijoiden tarjoamaa konsultaatioapua ja tukea. (Seppälä 2008: 517.)

Päivätoimintaa järjestetään sellaisille kehitysvammaisille henkilöille, jotka eivät vammansa vuoksi voi osallistua muuhun työtoimintaan. Päivätoiminta on osa vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutusta, ja se kirjataan myös osaksi kuntoutussuunnitelmaa. Päivätoiminnan lähtökohtana ovat yksilölliset taidot, tiedot ja kokemukset. Mitä suurempi on henkilön tuen tarve, sitä enemmän järjestetään aikuisuutta, oppimista ja kommunikaatiota tukevaa toimintaa. (Kaski ym. 2009: 226).

Vaikeasti kehitysvammaisen päivätoiminnassa tulee huomioida se, että kehitysvammaisen henkilön tuen ja kuntoutuksen tarpeet muuttuvat aikuisiän mukaan. Erityisesti nuorten aikuisten ja toisaalta ikääntyvien kehitysvammaisten elämäntilanteiden ja tarpeiden muutoksia tulee seurata tarkkaan. (Seppälä 2008: 516- 517.)

Irena Dychawy-Rosner (2003) on tutkinut kehitysvammaisten ihmisten päivätoimintaa Ruotsissa. Hän tutkimuksensa tavoitteena oli kehittää sopiva arviointiväline päivittäisten toimintojen arviointiin kehitysvammaisille henkilöille. Toisena tavoitteena oli tutkia päivätoimintaympäristöä, hoitohenkilökuntaa ja päivittäisten taitojen harjoittelua päivätoiminnassa. Tutkimus toteutettiin henkilökunnalle suunnatuilla kyselyillä. (Dychawy-Rosner 2003: 31- 33.)

Dychawy-Rosnerin (2003) tutkimuksessa päädyttiin johtopäätökseen, että päivätoiminnan toteuttaminen kehitysvammaisille aikuisille on moniulotteinen kokonaisuus. Siinä joudutaan tekemään monia päätöksiä, jotka liittyvät kehitysvammaisuuden ilmenemisen moninaisuuteen, toimintaympäristöön, toimintaohjeisiin ja lakeihin, työntekijöiden tietotaitoon ja työskentelyvalmiuksiin sekä asiakkaiden yksilöllisiin tilanteisiin, tarpeisiin ja kykyihin. (Dychawy-Rosner 2003: 53.)

4 OSKARINPUISTON TOIMINTAKESKUKSEN KUVAUS

Oskarinpuiston toimintakeskus on osa Helsingin kehitysvammatuki 57 ry:n palvelutoimintaa. Toimintakeskuksessa tarjotaan päivätoimintaa vaikeasti kehitysvammaisille aikuisille. Toimintakeskus on toiminut vuodesta 2001 alkaen ja asiakaspaikkoja on kolmekymmentä. Asiakkaiden ikäjakauma on varsin laaja, sillä nuorin on alle 20-vuotias ja vanhimmat ovat yli kuusikymmentävuotiaita. Päivätoimintaa järjestetään viitenä päivänä viikossa ja toiminta tapahtuu klo 7- 17. (Palvelutoiminta)

Oskarinpuiston toimintakeskuksen henkilökuntaan kuuluu 15 työntekijää. Henkilökuntaan kuuluvat: vastaava ohjaaja, yhdeksän ohjaajaa, kaksi ryhmäkohtaista avustajaa, laitoshuoltaja sekä kaksi keittiötyöntekijää. Ohjaajat ovat sosiaalialan sekä kehitysvamma-alan asiantuntijoita, joilla on vahva kiinnostus ja ammattitaito nimenomaan vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten kanssa työskentelyyn. (Palvelutoiminta.)

Toimintakeskuksessa toimii viisi ryhmää, joilla kaikilla on oman ryhmätyötilan lisäksi mahdollisuus käyttää erilaisia yhteisiä toimintatiloja: opetuskeittiö, aistihuone, liikuntasali, uima-allas, tietokonehuone ja musiikkihuone. Päivätoimintaa järjestetään sekä ryhmäohjauksena että yksilöohjauksena. Tämän lisäksi yhteisöllisyyttä korostetaan järjestämällä ja viettämällä erilaisia juhlia ja tapahtumia koko toimintakeskuksen yhteistoimintana. (Palvelutoiminta.)

Päivätoiminta on yksilöllisesti suunniteltua ja kaikille asiakkaille on laadittu henkilökohtaiset ohjaussuunnitelmat ja viikko-ohjelmat. Toiminnan tavoitteena on asiakkaan toimintakyvyn parantaminen ja ylläpito, asiakkaiden henkilökohtaisten tavoitteiden mukaisesti. (Palvelutoiminta)

Oskarinpuiston toimintakeskuksessa korostuu voimakkaasti se, että toiminta on suunnattu nimenomaan vaikeasti kehitysvammaisille aikuisille. Asiakkaat ovat pääsääntöisesti vaikeavammaisia ja toiminnan painopiste on kuntouttavassa toiminnassa, ei esimerkiksi työtoiminnassa. Oskarinpuiston toimintakeskuksessa ei tehdä ollenkaan alihankintatöitä, vaan koko toiminta on vaikeasti kehitysvammaisille suunnattua päivätoimintaa. Viime vuosina on toimintakeskuksessa kiinnitetty voimakkaasti huomiota vaikeasti kehitysvammaisten asiakkaiden vuorovaikutukseen ja kommunikoinnin tukemiseen. (Helsingin Kehitysvammatuki 57 ry 2009: 10.)

Oskarinpuiston toimintakeskus oli mukana Kehitysvammaliiton Tikoteekin Osallisuuden vuorovaikutusaloitteilla, OIVA – hankkeessa vuosina 2005 – 2008. Tuona aikana toimintakeskuksen neljä ohjaajaa osallistui OIVA – prosessiin, jossa koulutuksen ja video-ohjauksen avulla pyrittiin lisäämään henkilökunnan osaamista ja vahvistamaan näin vuorovaikutusta vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten toimintaympäristössä. (Martikainen 2009: 9-10.)

Toimintakeskuksen henkilökunnan kouluttaminen vaikeasti kehitysvammaisten ihmisten kommunikointiin ja vuorovaikutukseen tapahtuu OIVA - hankkeessa mukana olleiden työntekijöiden toimesta. Tämän toiminnan tavoitteena on toimiva vuorovaikutus henkilökunnan ja asiakkaiden välillä. (Helsingin Kehitysvammatuki 57 ry 2009:10.)

OIVA- hankkeessa kehitysvammapalveluja tuottavat yhteistyöyhteisöt, viisi asumisyksikköä ja Oskarinpuiston toimintakeskus, osallistuivat puolitoista vuotta kestäväan yhteisölliseen työskentelyyn, OIVA- prosessiin. OIVA- prosessissa käytettiin työtapoina koulutusta ja video-ohjausta. Video-ohjaukseen sisältyi ryhmätapaamisia ja itsenäistä, vuorovaikutusta vahvistavaa työskentelyä. OIVA- prosessiin osallistuvat työntekijät kokoontuivat ryhmätapaamisiin prosessin ajan, joita varten he videoivat arkisia vuorovaikutustilanteita. Ryhmätapaamisissa työntekijät havainnoivat vuorovaikutusta videolta yhdessä ryhmänohjaajan kanssa. OIVA- prosessin tarkoituksena oli lisätä henkilökunnan osaamista ja vahvistaa näin vuorovaikutusta vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten toimintaympäristössä. (Martikainen 2009: 9-10.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata päivätoiminnan ohjaajien näkemyksiä vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutumisen tukemisesta arjessa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntouttavan toiminnan viitekehyyksi, jotta työntekijöille ja asiakkaille rakentuu kokonaiskuvaus kuntouttavasta toiminnasta päivätoiminnassa.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?
2. Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksellinen lähestymistapa

Tutkimuksellisenä lähestymistapana käytettiin tapaustutkimusta. Lähestymistavaksi valittiin nimenomaan tapaustutkimus, koska tästä aiheesta on tehty vain vähän aiempaa empiiristä tutkimusta ja tutkimuskohteena on tämän ajan elävässä elämässä oleva ilmiö eli vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta. (Eriksson – Koistinen 2005: 4-5.)

Tapaukseksi valikoitui Oskarinpuiston toimintakeskuksessa toteutettava vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten päivätoiminta ja siellä erityisesti kuntouttava arjentoiminta. Puhuttaessa kehitysvammaisten ihmisten hyvästä kuntoutuksesta, korostetaan aina, että kuntoutuksen on toteuduttava osana kehitysvammaisten ihmisten arkea ja heidän omassa toimintaympäristössään (Koivikko – Autti-Rämö 2006: 1908). Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään mitä tämä arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta on ja millaisena se näyttäytyy Oskarinpuiston toimintakeskuksessa.

Oskarinpuiston toimintakeskus sopi tämän ilmiön tarkastelupaikaksi, koska toiminta on suunnattu nimenomaan vaikeasti kehitysvammaisille aikuisille. Toiminnan lähtökohtana on asiakkaan kuntoutumisen tukeminen. Lisäksi päivätoiminta on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuvaa, jatkuvaa ja säännöllistä toimintaa. Asiakkaat käyvät päivätoiminnassa säännöllisesti viitenä päivänä viikossa, vuoden ympäri. Useat asiakkaat käyvät samassa päivätoimintapaikassa useiden vuosien, jopa vuosikymmenten ajan (Hyvärinen – Vesala – Seppälä 2002: 48).

Tämä tapaustudkimus oli tyypiltään välineellinen tapaustudkimus, koska tällä tutkimuksella on välineellinen merkitys. Tämän tutkimuksen avulla yritetään ymmärtää vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuvaa kuntouttavaa toimintaa, laajemminkin kuin vain Oskarinpuiston toimintakeskuksessa tapahtuvana toimintana. Tavoitteena oli tuottaa sellaista tietoa, jota pystytään hyödyntämään päivätoiminnassa laajemmin, ei vain tutkimuskohteena olevassa ympäristössä. Tämä tapaus oli kiinnostava yleisen teemansa eli arjen kuntouttavan toiminnan takia, ei niinkään itsessään. (Eriksson – Koistinen 2005: 9.)

Tapaustudkimus on useimmiten monimuotoinen prosessi, joka ei etene välttämättä aivan suoraviivaisesti. Niin kuin yleensäkin tapaustudkimusta tehtäessä, tässä tutkimuksessa lähdettiin liikkeelle tutkimuskysymysten muotoilemisesta. Tutkimuskysymyksiä muutettiin ja tarkennettiin prosessin eri vaiheissa. On tavanomaista, että tutkimuskysymykset muuttuvat ja tarkentuvat tutkimusprosessin kuluessa. Tästä huolimatta tutkimuskysymykset, vaikka alustavatkin, ovat tutkimusprosessissa arvokas resurssi. (Eriksson – Koistinen 2005: 20.)

Kun alustavat tutkimuskysymykset oli asetettu, alkoi tutkittavan tapauksen täsmentäminen. Koska tutkimuksen tekemiseen käytettävä aika oli rajallinen, oli tapausta täsmentäessä pohdittava miten tapausta pystyy tutkimaan ja miten aineistoa on mahdollista kerätä. Tässä vaiheessa päädyttiin pitämään kaksi ryhmähaastattelua, koska näin säästettiin aikaa.

Tapaustutkimuksessa monenlaiset aineistot ja aineistolähteet ovat käyttökelpoisia ja niitä käytetään rinnakkain. Tätä voidaan nimittää aineiston triangulaatioksi eli erilaisten aineistojen käyttöksi samassa tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa käytettiin rinnakkain ryhmähaastatteluaineistoja ja havainnointipäiväkirja-aineistoja. Molemmat aineistot olivat kvalitatiivisia eli laadullisia aineistoja. Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistyneimmillään aineistoa, joka on ilmiänsuultaan tekstiä. Teksti voi olla syntynyt tutkijan toimintana, kuten erimuotoiset haastattelut ja havainnointi tai tutkijasta riippumattomana kuten päiväkirjat, kirjeet tai muu sellainen aineisto. (Eskola – Suoranta 1998: 15.) Käyttämällä useita aineistoja pyrittiin rikastamaan kuvausta ja tietämystä tapauksesta ja näin saavuttamaan tutkimuksen kannalta mahdollisimman hyvä lopputulos. (Eriksson – Koistinen 2005: 27- 28.)

6.2 Tutkimusaineiston hankinta

Ennen tutkimusaineiston hankintaa tutkimuksen tekemiseen tarvittiin lupa. Lupa haettiin tutkimuksen toteuttamisympäristöstä. Helmikuussa 2009 haettiin kirjallisesti lupaa (liite 1) Helsingin Kehitysvammaatuki 57 ry:n hallitukselta, lupa myönnettiin 4.2.2009. Tämän lisäksi tehtiin yhteistyösopimus Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Helsingin Kehitysvammaatuki 57 ry:n välille. Tutkimusaineisto kerättiin keväällä 2009 vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten päivätoiminnasta, Oskarinpuiston toimintakeskuksesta. Tutkimusaineistoa kerättiin kahdella eri tavalla, ryhmähaastatteluilla ja kirjoittamalla havainnointipäiväkirjoja.

6.2.1 Ryhmähaastattelut

Ensimmäisenä aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ohjaajien ryhmähaastatteluja. Toimintakeskuksessa suoritettiin kaksi ryhmähaastattelua maaliskuussa 2009, joista ensimmäiseen osallistui neljä ohjaajaa ja toiseen kolme ohjaajaa. Tavoitteena oli haasta-

tella kaikkia ohjaajia (pois lukien opinnäytetyöntekijä) eli yhteensä kahdeksaa ohjaajaa mutta sairaslomien takia haastatteluihin osallistui yhteensä seitsemän ohjaajaa. Ryhmähaastattelut suoritettiin teemahaastattelumenetelmällä, eli haastattelujen teema-alueet oli määritelty etukäteen (liite 4). Haastattelijä varmisti haastattelun aikana, että kaikki etukäteen mietityt teema-alueet käytiin läpi mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelivat haastattelusta toiseen. (Eskola – Suoranta 1998: 87.)

Ryhmähaastattelussa, jossa kyseessä oli luonnollinen ryhmä, osallistujat sovelsivat siihen arkielämästäkin tuttua ryhmän vuorovaikutustilanteen kehystä. Keskustelu kiertyi sen ympärille, mitä yksilöille oli yhteistä ryhmän jäsenenä. Tällöin yksilölliset eroavaisuudet ja subjektiiviset tuntemukset suodattuivat pois. Haastattelu ei jäänyt vain haastattelijan ja haastateltavien väliseksi kysymys – vastaus – peliksi, vaan kuten Willis (1978) toteaa – tutkija jäi ajoittain kysymyksineen sivuun ja ryhmän jäsenet alkoivat kysellä asioita toisiltaan. Tällöin tutkijalla oli mahdollisuus nähdä, kuulla ja eritellä sellaista, mikä ei yksilöhaastattelussa olisi ollut mahdollista. (Alasuutari 2001: 151- 153.) Ryhmähaastattelussa tavoitteena oli keskustelu tutkijan haluamasta aiheesta. Tavoitteena oli, että tilanne oli vapaamuotoinen, mutta kuitenkin asiassa pysyvä. (Eskola – Suoranta 1998: 95- 99.)

Ryhmähaastattelu kesti kummankin ryhmän kohdalla noin tunnin. Molemmat ryhmähaastattelut videoitiin ja kaikilta haastatteluihin osallistuneilta ohjaajilta pyydettiin kirjallinen suostumus (liite 2) nauhoittamista varten. Ryhmähaastatteluiden jälkeen videoaineisto litteroitiin kirjoitettuun muotoon. Ensimmäisestä ryhmähaastattelusta litteroitua aineistoa kertyi kaksikymmentä sivua ja toisesta ryhmähaastattelusta yhdeksäntoista sivua. Eli yhteensä kolmekymmentäyhdeksän sivua kirjoitettua tekstiä.

6.2.2 Havainnointipäiväkirjat

Toisena aineistonkeruu menetelmänä käytettiin havainnointipäiväkirjoja. Havainnoinnin avulla saatiin tietoa siitä, toimivatko ihmiset niin kuin he sanoivat toimivansa. Uusitalo (1995) tähdentää, että tieteellinen havainnointi ei ole vain näkemistä vaan se on tarkkailemista. Havainnoinnin suurin etu oli, että sen avulla voitiin saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi

oli menetelmä, jonka avulla voitiin kerätä mielenkiintoista ja monipuolista aineistoa. (Hirsjärvi – Remes - Sajavaara 2000: 199- 201.)

Päiväkirja oli eräänlainen itseohjautuvan kyselylomakkeen täyttö avointa vastaustapaa käyttäen. Päiväkirja voi sisältää täysin strukturoimattomia aineksia tai sarjan vastauksia hyvinkin spesifisiin kysymyksiin. Tutkimuksessa voidaan pyytää tutkittavia pitämään päiväkirjaa erilaisista tapahtumista. Tutkittavia voidaan ohjata tietoisesti muistelemaan joitakin tapahtumia ja pyytää kuvailemaan niitä kirjallisesti. (Hirsjärvi ym. 2000: 205 – 206.)

Ohjaajat kirjoittivat viikon ajan yksityiskohtaista päiväkirjaa asiakkaiden kanssa tehtävästä kuntouttavasta toiminnasta. Havainnoitavat asiakkaat valittiin harkinnanvaraisesti siten, että he edustavat nimenomaan vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisia aikuisia päivätoiminnan asiakkaita. Ennen havainnointipäiväkirjojen kirjoittamista havainnoitavien asiakkaiden omaisilta pyydettiin kirjallinen suostumus (liite 3) havainnointipäiväkirjan kirjoittamista varten. Havainnoitavia asiakkaita oli yhteensä viisi ja havaintoja kirjaavia ohjaajia oli viisi.

Havainnointi ja havainnointipäiväkirjan kirjoittaminen tapahtui toukokuussa 2009, kukin ohjaaja sai itse valita, koska havaintoja kirjasi toukokuun aikana. Ohjeistuksena oli, että havainnointipäiviä piti kunkin asiakkaan kohdalla olla viisi, eikä kaikkien saman asiakkaan havainnointien toivottu olevan samalta viikonpäivältä. Ohjaajat ohjeistettiin etukäteen kirjaamaan päiväkirjaan kaikki asiakkaan kanssa tehty kuntoutustoiminta, keskustelut, apuvälineiden käyttö, kannustaminen, rohkaisu, ohjaaminen, avustaminen jne. Tutkija huolehti, että päiväkirjan täyttäjät tiesivät, mitä heidän tuli tehdä, miksi ja milloin. Kun päiväkirjaa käytettiin tiedonkeruumenetelmänä, oli tärkeää muistaa tiettyjä asioita. Päiväkirjaa tuli ajatella kyselylomakkeena ja valmistelussa oli oltava yhtä huolellinen, kuin kyselylomaketta tehtäessä. (Hirsjärvi ym. 2000: 206.)

Havainnoinnissa käytettiin apuna teemoittelua. Ohjaajat saivat ennen havainnointia valmiiksi mietityt teemat (liite 5), joiden oli tarkoitus auttaa heitä kirjaamisessa. Havainnointien kirjaaminen oli vapaamuotoista ja kukin ohjaaja sai kirjata asiat omalla tavallaan, ohjeet olivat vain helpottamassa kirjaamisen aloittamista, eivät tarkkoina

sääntöinä. Havainnoinnin avulla saatiin tietoa siitä mitä tehtiin ja miltä asiat näyttivät, ei siitä mitä ihmiset sanoivat. (Vilkkä 2005: 120).

Havainnot kirjattiin vihkoihin, joista ne litteroitiin tietokoneelle havainnoinnin jälkeen. Havainnointipäiväkirjojen sisältö ja kirjoitetun tekstin määrä vaihteli kirjoittajasta riippuen huomasti. Lyhimmillään asiakkaan havainnoinnista kirjoitettiin viisi litteroitua sivua ja pisimmillään yhdestä asiakkaasta kirjoitettiin havaintoja yhdentoista litteroidun sivun verran. Yhteensä havainnointipäiväkirjoista tuli litteroitua, koneella kirjoitettua materiaalia kolmekymmentäviisi sivua. Kahden asiakkaan havaintoja oli kirjattu viiden päivän sijasta vain neljän päivän ajalta. Tämä johtui asiakkaiden tai ohjaajien poissa oloista tai vastaavista syistä.

Tässä tutkimuksessa litteroitua aineistoa saatiin haastatteluaineistot ja havainnointipäiväkirja-aineistot yhteenlaskettuna yhteensä 74 sivua. Molemmat aineistot kerättiin ennen aineiston analysoinnin aloittamista.

6.3 Aineiston analysointi

Tässä tutkimuksessa aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysia käyttäen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 112.) Tutkimuksessa ei riitä, että tutkija vain dokumentoi ja kertoo mitä tutkimusaineistossa on, vaan tutkimusaineisto täytyy luokitella ja tutkia viitekehyksen avulla (Vilkkä 2005: 131).

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi lähti liikkeelle ryhmähaastattelu videoiden katselemisella ja kuuntelemisella ja niiden auki kirjoittamisella eli litteroinnilla tekstinkäsittelyohjelman avulla. Myös havainnointipäiväkirjat litteroitiin tietokoneelle. Seuraavaksi litteroituja materiaaleja luettiin ja niiden sisältöihin perehdyttiin. Tässä vaiheessa määritettiin analyysiyksikkö, joka tässä analyysissa on ajatuksellinen kokonaisuus. Ajatuksellinen kokonaisuus voi olla lauseen osa, kokonainen lause tai usean lauseen muodostama kokonaisuus. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 109- 110.)

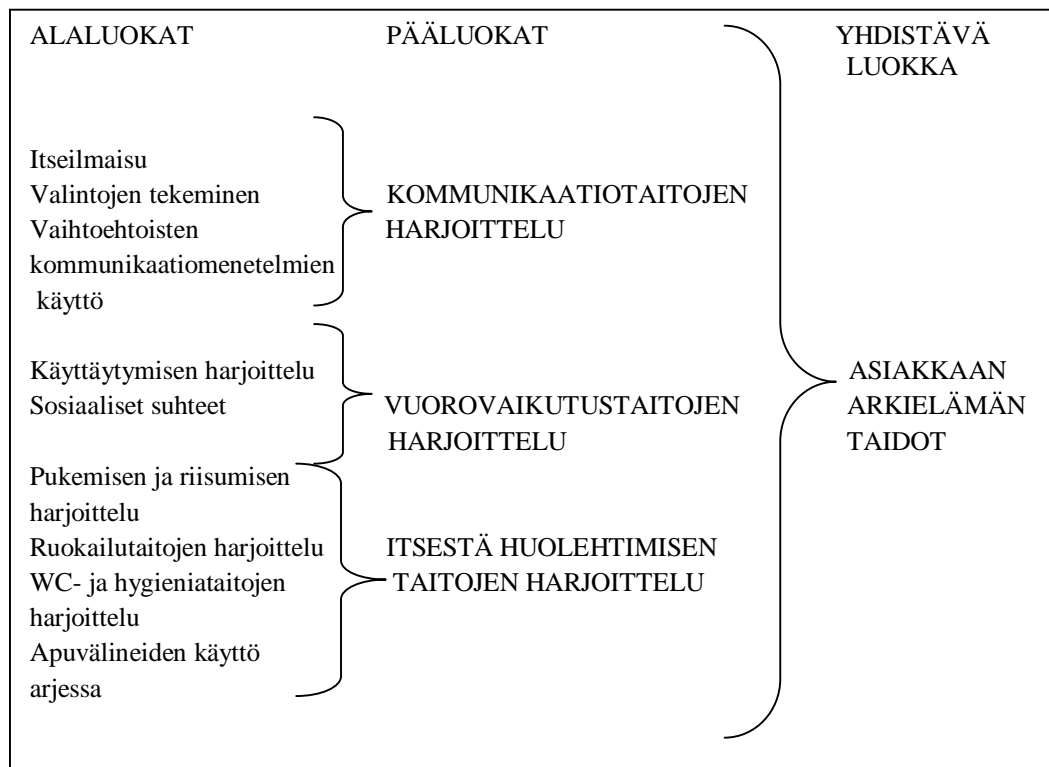
Vähitellen tekstistä alettiin etsiä pelkistettyjä ilmaisia, jotka alleviivattiin ja seuraavassa vaiheessa listattiin omaksi sarakkeeksi. Kun pelkistetyt ilmaiset oli koottu yhteen, alettiin niistä etsiä samanlaisuuksia ja erilaisuuksia. Tämän jälkeen samanlaiset ja samankaltaiset ilmaiset yhdistettiin ja niistä muodostettiin alaluokkia. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 109.) Taulukoon 1 on kuvattu esimerkki siitä, kuinka pelkistettyjä ilmaisia yhdistettiin alaluokiksi kommunikaatiotaitojen harjoittelun osa-alueella.

TAULUKKO 1. Esimerkki pelkistettyjen ilmaisujen yhdistämisestä alaluokiksi

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT
”Eleet ja ilmeet itseilmaisun välineenä.” ”Merkeillä tai viittomilla asiakas ilmaisee itseään.” ”Puhelaitteet tekevät asiakkaista oma-aloitteisempia ja heillä on keino ilmaista itseään.” ”Kuvat auttavat kertomisessa.” ”Ilmeiden avulla ilmaistaan mielipiteitä.” ”Aloitteisiin vastataan välittömästi ja tuetaan ja vahvistetaan niitä.” ”Reagoidaan asiakkaiden ilmaisuun.” ”Asiakkailla on ”oma” kieli ja sitä tuetaan puhumalla heille heidän kielellään.”	ITSEILMAISU
”Asiakas saa valita mitä ruokia ottaa.” ”Kun valitsee jotain, niin pitää sitten maistaa.” ”Saa valita juoman.” ”Työtehtävän sisällä saa valita mitä haluaa itse tehdä.” ”Aistihuoneessa asiakas saa valita millaisen aistituokion haluaa.” ”Asiakkaalla on vaikuttamismahdollisuus valinnoilla.” ”Kuvien avulla voi valita.” ”Päivän aikana voi valita eri asioita.”	VALINTOJEN TEKEMINEN
”Näyttää kädellä tai näyttää ilmeellä ja eleillä.” ”Käytetään kuvia ja viittomia, kun kerrotaan kuulumisia.” ”Kuvien kokeilua ja käyttöä.” ”Puhelaitteita käytetään itse tai ohjattuna.” ”Valokuvia, pcs -kuvia, piirrettyjä kuvia.” ”Ensin - sitten kortit siirtymisiin.” ”Kuvien avulla hahmotetaan päivää.” ”Kuvat auttavat ajanhallintaa.”	VAIHTOEHTOISTEN KOMMUNIKAATIOMENETELMIEN KÄYTTÖ

Seuraavaksi alaluokat koottiin yhteen ja ruvettiin etsimään alaluokille yhdistäviä tekijöitä. Kun alaluokkia yhdistäviä tekijöitä löytyi, muodostettiin näistä pääluokkia. Tämän jälkeen lähdettiin vielä etsimään löytyisikö pääluokille yhdistäviä tekijöitä ja löydettiin yksi yhdistävä tekijä, josta muodostui yhdistävä luokka. (Tuomi – Sarajärvi 2009:109.) Taulukossa 2 kuvataan alaluokkien yhdistämistä pääluokiksi ja siitä edelleen yhdistäväksi luokaksi.

TAULUKKO 2. Esimerkki alaluokkien yhdistämisestä pääluokiksi ja pääluokkien yhdistämisestä yhdistäväksi luokaksi

Laadullisessa tutkimuksessa voitiin analyysissä lähteä liikkeelle ilman ennakkoolettamuksia tai määritelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaankin aineistolähtöisestä analyysistä, joka yksinkertaistettuna tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta käsin. Aineistolähtöistä analyysia tarvitaan erityisesti silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemuksesta. (Eskola – Suoranta 1998: 19.)

Sisällönanalyysi on tutkimusmenetelmä, jonka avulla voitiin tehdä toistettavia ja päteviä päätelmiä tutkimusaineiston suhteesta sen asia- ja sisältöyhteyteen. Se on työväline, jolla voitiin tuottaa uutta tietoa, uusia näkemyksiä sekä saattaa esiin piileviä tosiasioita. Tutkittava aineisto voi olla jokseenkin mitä tahansa, kunhan sillä on yhteyttä tutkittavaan ilmiöön, ja jos sitä voidaan koota, havainnoida ja analysoida. (Anttila 2006: 292-293.)

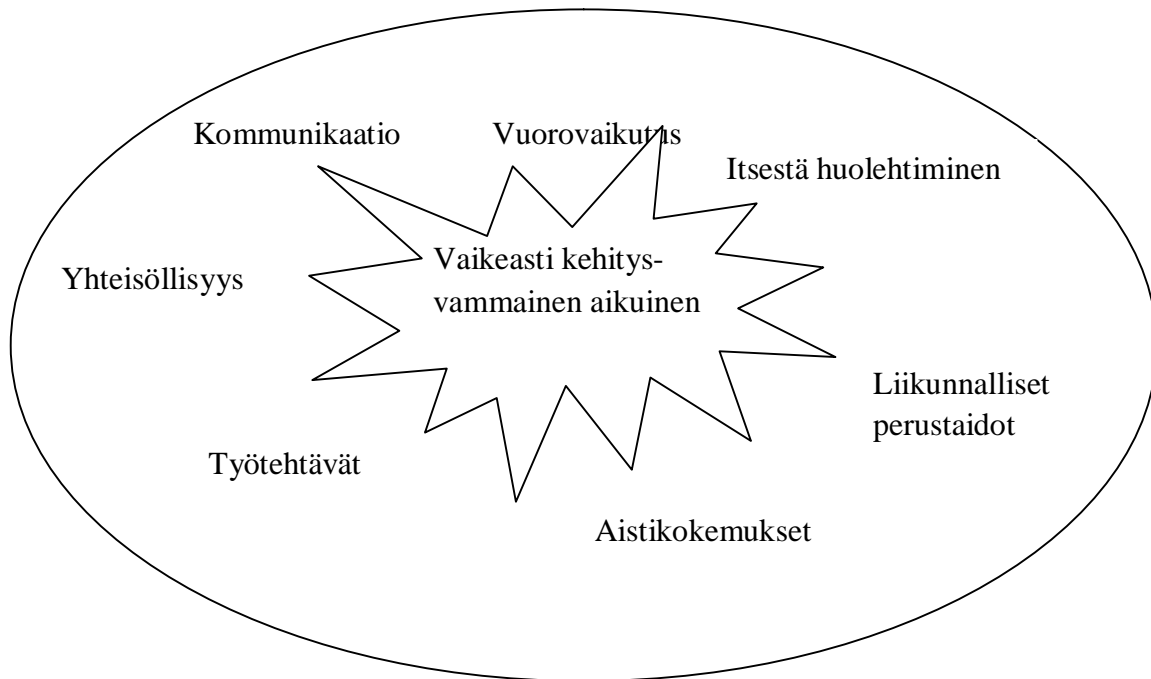
Sisällönanalyysissa tutkimusaineisto pilkottiin osiin ja ryhmiteltiin uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Uuden kokonaisuuden ryhmittely tehtiin sen mukaan, mitä tutkimusaineistosta oltiin etsimässä. Tutkimuksen tuloksena ryhmittelyistä muodostui käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli. (Vilka 2005:140.)

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Oskarinpuiston toimintakeskuksessa vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntouttava toiminta arjessa koostuu erilaisten arkielämän taitojen harjoittelusta. Tämän lisäksi keskeiseksi asiakkaan kuntoutuksessa nousee yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Tässä luvussa käsitellään niitä arkielämän taitoja, joita harjoitellaan Oskarinpuiston toimintakeskuksessa ja millaiseksi tätä toimintaa kuvaillaan. Luvussa tarkastellaan myös yhteistyötä ja kuvaillaan millaista tämä yhteistyö on.

7.1 Asiakkaan arkielämän taidot

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että asiakkaan arkielämäntaidot, joita Oskarinpuiston toimintakeskuksessa harjoitellaan ja joista kuntouttava päivätoiminta koostuu, voidaan jakaa seitsemään osa-alueeseen. Nämä osa-alueet on kuvattu kuviossa 1.

KUVIO 1. Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arkielämän taitojen osa-alueet

Oskarinpuiston toimintakeskuksessa arkielämän taitoja harjoitellaan ja ylläpidetään osana jokapäiväistä toimintaa. Kuntouttava toiminta on osa arjen toimintaa, ei erillinen, arjesta irrallaan oleva osa asiakkaan elämää. Eräs haastateltu kiteyttää asian sanomalla:

”Niin, sisällytämme niitä kuntouttavia toimenpiteitä niihin perusasioihin, niihin päivittäisiin toimintoihin ja tuodaan asiakkaalle erilaisia kokemuksia ja asiakas saa ilmaista tunteita.”(R2).

Seuraavaksi käsitellään tarkemmin näitä vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arkielämän taitojen osa-alueita.

7.1.1 Kommunikaatiotaitojen harjoittelu

Vaikeasti kehitysvammaiselle aikuiselle kommunikaatiotaitojen harjoittelu on keskeinen osa päivätoimintaa. Päivätoiminnassa asiakkaan kommunikaatioon kiinnitetään huomiota kaikissa arkipäivän toiminnoissa. Asiakkaista suuri osa ei osaa kommunikoida puheella, joten tämä tuo kommunikointiin suuria haasteita. Kommunikaatiotaitojen harjoittelu voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. Näitä ovat itseilmaisuus, valintojen tekeminen sekä erilaisten vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö.

Itseilmaisu

Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen keinot ilmaista itseään ovat usein hyvin rajalliset. Osa asiakkaista ei kommunikoi puheelle ollenkaan ja osalla käytössä on vain yksittäisiä sanoja. Siksi onkin tärkeää löytää muita keinoja, joilla henkilö saa äänensä kuuluville. Ensi sijaisina keinoina ilmaista itseään monella asiakkaalla ovat eleet ja ilmeet. Niiden avulla asiakkaat ilmaisevat mielipiteitään ja toiveitaan. Pelkkä ilmeiden ja eleiden tulkinta koetaan kuitenkin haastavana ja asioihin jää paljon tulkinnan varaa.

Keskeiseksi asiaksi itseilmaisun tukemisessa koetaan asiakkaan aloitteisiin vastaaminen. On tärkeää, että asiakkaan aloitteeseen vastataan välittömästi, oli se sitten ele, ilme, viittoma, kuvan käyttö tai mikä tahansa. Välitön palaute asiakkaan aloitteeseen vahvistaa aloitteiden tekoa ja antaa asiakkaalle tunteen siitä, että kannattaa kommunikoida. Asiakas saa sitä kautta jotain lisäarvoa elämäänsä.

Asiakkaan itseilmaisua lisää se, että työntekijä kommunikoi hänen kanssaan hänen ”omalla kielellään”. Monet vaikeasti kehitysvammaiset ihmiset ilmaisevat itseään erilaisilla ääntelyillä: suhinoilla ja päristelyllä, jotka eivät välttämättä tarkoita mitään. Tämä ääntely voi muuttua kommunikatiiviseksi, jos työntekijä vastaa siihen. Näin asiakas kokee saavuttavansa jotain ilmaistessaan itseään, ja tämän on huomattu lisäävän asiakkaan kommunikointia entisestään. Asiakas aktivoituu toimimaan, kun hän saa kokemuksia vastavuoroisesta kommunikoinnista.

Asiakkaan itseilmaisun tukemisessa työntekijän pitää olla sinnikäs, eikä vuorovaikutusta saa jättää kesken, jos ei heti ymmärrä mitä asiakas haluaa kertoa. Työntekijän pitää tutkia vuorovaikutustilannetta, ja tarkastaa ymmärsikö asiakkaan ilmaisun oikein.

Asiakkaan itseilmaisun tukemisessa tärkeänä pidetään myös sitä, että asiakas tunnetaan hyvin. Asiakkaan sanat voivat olla hyvinkin epäselviä ja samalla sanalla voi olla monia merkityksiä. Tuttu työntekijä tietää usein asiayhteydestä mitä asiakas milloinkin tarkoittaa. Tärkeänä työntekijät pitivät sitä, että asiakkaita havainnoidaan ja havaintoja kirjataan, jotta voidaan selvittää mitä asiakas milläkin ilmaisullaan tarkoittaa. Kehitysvammaliiton OIVA – hankkeen kautta asiakkaiden itseilmaisun havainnointi on siirtynyt osaksi arjen toimintaa:

”Monesta asiakkaasta on tehty havainnointia OIVA – projektiin, on havainnoitu asiakkaita, niiden ilmeitä ja eleitä, sitä kautta on huomattu että toi tarkoittaa sitä ja sitä ja tämän kautta on sit ajan kanssa pystytty havainnoimaan tavallaan enemmän, että mikä tarkoittaa kyllä ja mikä ei” (R2)

Millaista on itseilmaisun tukeminen

Itseilmaisua tuetaan kysymällä asiakkaan mielipidettä erilaisista asioista. Tällöin asiakas voi näyttää omaa merkkiään, ja näin vahvistaa oman mielipiteensä asiasta. Esimerkiksi asiakkaalta kysytään onko hänen asentonsa pyörätuolissa hyvä. Jos asiakas on sitä mieltä, että asento on hyvä, hän näyttää kädellään merkin ”kyllä”.

Vaikeasti kehitysvammaisen henkilö voi myös ilmaista tarpeitaan erilaisilla merkeillä tai eleillä. Esimerkiksi hän voi näyttää kädellään haarojenväliliään. Silloin työntekijä kysyy häneltä, että tarvitseeko päästä WC:hen. Asiakas näyttää uudelleen haarojenväliliään, jolloin työntekijä lähtee välittömästi hänen kanssaan WC:hen. Välitön palaute eli asiakkaan ilmaisuun tarttuminen auttaa vahvistamaan asiakkaan omaa ilmaisua. Kun asiakas tekee jotakin, tapahtuu se mitä hän toivoo.

Asiakkaan itseilmaisua voidaan tukea myös vastaamalla hänen toiveisiinsa. Havainnointipäiväkirjassa oli erään asiakkaan havainnoinneissa kirjattu seuraavaa:

”Työhuoneessa asiakas osoittaa työkaverin piirustusta. Kysyn asiakkaalta: haluatko piirtää? Tähän asiakas vastaa ”joo”. Annan asiakkaalle kyniä ja paperia ja asiakas alkaa piirtää.”(H2)

Asiakasta tuetaan asialliseen itseilmaisuun ja muiden huomioimiseen. Esimerkiksi, kun asiakas ruokajonossa hermoilee ja huitaisee kädellä muita asiakkaita, niin työntekijä puuttuu tähän käytökseen. Hän kehottaa asiakasta rauhoittumaan ja sanoo, että jonossa käyttäydytään asiallisesti ja odotetaan omaa vuoroa.

Valintojen tekeminen

Asiakasta opetetaan ja tuetaan valintojen tekemiseen päivittäin. Asiakkaalle tarjotaan erilaisia valinnan mahdollisuuksia ruokailussa, viikko-ohjelmassa, työtehtävien sisällä ja esimerkiksi aistihuoneessa. Valintojen avulla asiakas voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Valintojen tekemisellä harjoitellaan myös omien valintojen seurauksia, syy – seuraussuhdetta. Jos asiakas esimerkiksi ruokailussa valitsee jotain, on hänen sitä myös maistettava. Näin asiakas oppii ymmärtämään omien valintojensa seuraukset.

Millaista on valintojen tekeminen

Ruokailutilanteessa asiakkaalle tarjotaan useita erilaisia valinnan mahdollisuuksia. Hän saa valita haluaako juoda piimää, maitoa, kotikaljaa vai vettä. Asiakas tulee ruokalassa mukaan linjastolle, jossa häneltä kysytään mitä salaattia hän haluaa, haluaako leipää, kuinka paljon ruokaa ottaa ja haluaako jälkiruokaa. Ruokailutilanteessa asiakas saa valita missä järjestyksessä haluaa ruokailla. Haluaako hän aloittaa juomasta, ruuasta vai leivästä.

Asiakas voi tehdä valintoja myös viikko-ohjelman sisällä, esimerkiksi hän voi valita haluaako työskennellä tietokoneella vai tehdä kädentaitoja. Jos ohjelmassa on kädentaitoja, voi asiakas halutessaan valita piirtääkö vai tekeekö jotain muita kädentaitotöitä.

Aistihuoneessa asiakas saa valita millaisen aistituokion haluaa. Hän valitsee haluaako pallohieronnan, käsihieronnan vai esimerkiksi kynsien lakkausta. Käsihieronnassa asiakas valitsee millaista käsirasvaa haluaa. Käsirasvan voi valita vaikkapa haistamalle eri vaihtoehtoista sopivimman.

Koko Oskarinpuiston toimintakeskuksen yhteisissä tansseissa asiakas saa valita tanssikappaleen. Hän valitsee näyttämällä haluamansa cd-levyn tarjolla olevista vaihtoehdoista. Asiakas voi valita haluaako hän tanssia tai vain katsella, kun muut tanssivat.

Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö

Oskarinpuiston toimintakeskuksessa käytetään paljon erilaisia kommunikointikeinoja, vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. Asiakkaalle pyritään löytämään yksilöllisesti paras ja toimivin keino, jolla kommunikoida. Uusien kommunikaatiomenetelmien käyttöönottoa harjoitellaan ja erilaisia vaihtoehtoja kokeillaan, jotta löydetään asiakkaalle parhaiten sopiva keino. Joillekin ilmeet ja eleet voivat jäädä ainoaksi ilmaisukeinoksi, vaikka muita keinoja olisi kokeiltu.

Erilaisia kuvia käytetään paljon kommunikoinnissa, ne voivat olla valokuvia, itse piirrettyjä kuvia tai tietokoneohjelmalla tehtyjä pcs- kuvia. Kuvia käytetään monissa eri tilanteissa. Niillä voidaan tehdä valintoja, niitä käytetään päiväjärjestyksissä päivän kulun hahmottamiseen. Kuvat auttavat ajanhallintaan, niiden avulla kerrotaan kuulumisia.

Kuvia käytetään myös ensin – sitten korteissa, joiden avulla asiakkaalle ilmaistaan meillä oleva toiminta ja seuraavaksi tuleva toiminta. Tämä auttaa hahmottamaan päivää ja selkiyttää päivän kulkua.

Käytössä on myös erilaisia puhelaitteita ja painikkeita. Niitä asiakas käyttää joko itsenäisesti tai työntekijän avustuksella. Työntekijä nauhoittaa laitteeseen esimerkiksi päiväohjelman ja asiakas voi painaa laitteessa olevaa kuvaa. Tällöin laitteesta kuuluu toimintaa kuvaava ääni. Haastattelussa työntekijät korostivat sitä, kuinka tärkeää on opettaa asiakkaalle vaihtoehdoisen kommunikaatiomenetelmän käyttö. Kuvia tai puhelaitteita ei voi vaan asettaa asiakkaan eteen ja todeta, että käytä siitä, vaan niiden käyttö täytyy oikeaoppisesti opettaa asiakkaalle. Asiakkaalle pitää opettaa kuvien tai viittomien merkitys ja puhelaitteiden käyttöä tulee harjoitella asiakkaan kanssa.

Millaista on vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö

Erilaisia kuvia käytetään moniin eri tarkoituksiin kommunikoinnissa. Esimerkiksi asiakas valitsee kahdesta kuvasta haluamansa asian. Asiakkaalle näytetään kahta valokuvaa, toisessa maitopurkin kuva ja toisessa vesikannun kuva, asiakas osoittaa joko sormella tai katseella kumpaa hän haluaa juoda.

Kuvia käytetään myös erilaisissa puhelaitteissa, joissa kuvien yhteyteen nauhoitetaan kuvaa vastaava toiminta. Puhelaitteeseen laitetaan valokuva tietokoneesta, kun päiväohjelmassa on tietokonetyöskentelyä. Asiakas painaa tietokoneen kuvaa, jolloin laite ilmoittaa ”tietokonetyöskentely” ja näin asiakas saa vahvistuksen valokuvalle ja tietää mitä seuraavaksi on ohjelmassa.

Puhelaitteisiin nauhoitetaan asiakkaan päiväohjelma, jolloin asiakas tietää mitä on tänään ohjelmassa tai puhelaitteeseen voidaan laittaa päivän kuulumiset, jolloin puhevammainen asiakas voi päivätoiminnasta kotiin mennessään kertoa vanhemmille mitä on päivän aikana tehnyt.

Puhelaitteiden avulla asiakas voi ilmaista itseään. Puhelaitteisiin nauhoitetaan erilaisia pyyntöjä ja toivotuksia. Esimerkiksi ruokailun jälkeen asiakas kelaa pyörätuolilla keittiöhenkilökunnan luokse ja painaa puhelaitteen kuvaa ja laitteesta kuuluu ”kiitos ruuasta”.

Viittomien avulla asiakas voi ilmaista itseään ja osallistua ryhmän yhteiseen toimintaan. Havainnointipäiväkirjassa yhden asiakkaan osallistumista ryhmän yhteiseen aamupiiriin kuvataan näin:

”Asiakas viittooo hyvää huomenta ja viittooo, että tänään on valkoinen päivä.”(H5)

Vaihtoehtoisena kommunikaatiokeinona voi olla myös asiakkaan ääntely tai käsimerkki. Esimerkiksi asiakas voi äännellä, kun haluaa, että lehdestä käännetään sivua. Tällöin työntekijä varmistaa asiakkaalta, että haluaako tämä oikeasti kääntää sivua. Jos asiakas nostaa käden, hän kiittää asian oikein ymmärretyksi ja työntekijä kääntää sivua.

7.1.2 Vuorovaikutustaitojen harjoittelu

Vuorovaikutustaitojen harjoittelu arjessa jakautuu kahteen teemaan: sosiaalisiin suhteisiin sekä käyttäytymisen harjoitteluun. Vaikeasti kehitysvammaisen ihmisen on usein vaikea itse ottaa kontaktia muihin ihmisiin, koska itseilmaisu on rajallista ja usein toimitaan muutenkin muista poikkeavalla tavalla. Haastatteluissa työntekijät korostivat sitä, kuinka tärkeää on tukea asiakasta vuorovaikutukseen muiden asiakkaiden kanssa, ilman työntekijän toimimista välikätenä. Aineistosta nousi esille työntekijöiden tunne siitä, että vuorovaikutus on usein työntekijäkeskeistä. Asiakkaat ovat paljon kontaktissa työntekijöiden kanssa, mutta asiakkaiden keskinäinen vuorovaikutus koettaan vähäiseksi.

Sosiaaliset suhteet

Sosiaaliset suhteet asiakkaiden välillä ovat vähäisiä, ja niitä pyritään vahvistamaan. Sosiaalisia suhteita asiakkaiden välillä pyritään luomaan arjessa ja spontaanisti syntyneitä suhteita pyritään mahdollistamaan ja vahvistamaan. Ryhmähaastatteluissa asiakkaiden välisiä spontaaneja sosiaalisia suhteita kuvailtiin tähän tapaan:

”Tulee niitä sosiaalisia suhteita ihan spontaanistikin ja sitä on jotenkin kauhean kiva katsoa, kun tietyt asiakkaat lähtee keskenään jotain juttua kehittämään.”(R2)

”Niin, se voi olla vaikka vaan naurua, että yhdessä nauretaan jollekin asialle ja se on se oma juttu.”(R2)

Asiakkaiden välisiä sosiaalisia suhteita harjoitellaan siten, että tervehditään muita, kun kohdataan heitä käytävällä tai muuten päivän aikana. Ryhmissä sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta harjoitellaan tekemällä asioita yhdessä.

Millaista on sosiaalisten suhteiden harjoittelu

Asiakkaiden välille pyritään luomaan tilanteita, joissa he voivat ottaa toisiinsa kontaktia. Tauolla asiakkaita autetaan taukopaikalle istumaan muiden seuraan, jotta he voivat keskustella keskenään. Jos tiedetään, että on olemassa olevia kommunikaatiopareja, heitä pyritään saattamaan samaan tilaan toistensa kanssa. Jos asiakas kysyy työntekijän kautta toiselta asiakkaalta jotakin, rohkaistaan asiakasta kysymään suoraan toiselta asiakkaalta, ilman työntekijän toimimista asiakkaiden välissä.

Ryhmissä, yhteisessä työhuoneessa pelataan erilaisia pelejä yhdessä ja askarrellaan vaikka yhteisiä pääsiäiskoristeita porukalla. Ryhmässä asiakkaita myös pyydetään ojentamaan toisilleen tavaroita ja tekemään asioita yhdessä.

Koko talon yhteisissä iltapäivissä perjantaisin, pyritään yhteiseen toimintaan. Silloin tehdään yhdessä asioita ja muistellaan toisten nimiä. Yhteiset juhlat ja juhlia varten tehtävät koristelut vahvistavat asiakkaiden välisiä suhteita.

Käyttäytymisen harjoittelu

Asiallista käytöstä ja muiden huomioimista harjoitellaan päivätoiminnassa koko ajan. Päivittäin harjoitellaan oman vuoron odottamista, muiden kuuntelua, aikuisuutta ja ryhmässä käyttäytymistä. Työntekijät reagoivat asiakkaiden epäsovivaan käytökseen mutta asiallisesta käytöksestä ja muiden huomioimisesta annetaan välitön positiivinen palaute.

Päivätoiminnassa esiintyy jonkin verran häiriökäyttäytymistä, haastavaa käyttäytymistä ja muutenkin epäsovivaa käytöstä. Näihin tilanteisiin puututaan mahdollisimman nopeasti ja tilannekohtaisesti. Jos asiakas loukkaa muita, ohjataan hänet pyytämään anteeksi ja kantamaan vastuu teoistaan.

Millaista on käyttäytymisen harjoittelu

Päivätoiminnassa pyritään siihen, että asiakas osaa toimia muiden kanssa kohteliaalla tasolla. Vaikka joku asiakas ei pitäisikään toisesta asiakkaasta, niin täytyy kuitenkin tulla kaikkien kanssa toimeen. Työntekijät korostivat sitä, että näitäkin taitoja täytyy harjoitella asiakkaiden kanssa:

”Opetellaan, että miten käyttäydytään, kun ollaan ryhmässä. Että ei voi yksin vetää showta vaan täytyy ottaa muut huomioon ja että muut työskentelee siinä samassa tilassa.”(R1)

Ryhmässä harjoitellaan oman vuoron odottamista. Esimerkiksi, kun tehdään jotain yksilöllistä työtä, niin työntekijä ei voi tehdä usean asiakkaan kanssa yhtä aikaa. Silloin muiden on pakko odottaa omaa vuoroaan.

Päivätoiminnassa otetaan muut huomioon kaikissa tilanteissa, annetaan muille puheenvuoro, eikä omista sitä koko ajan itselle. Kuunnellaan mitä muilla on sanottavana. Ruokasalissa annetaan muille ruokarauha, eikä huudeta ja häiritä. Opetellaan jonottamaan, eikä etuilla jonossa.

Ristiriitoihin ja haastavaan käytökseen puututaan ja ohjataan asiakas pyytämään anteeksi siltä jota on loukattu tai lyöty. Opetetaan asiakas kantamaan vastuu teoistaan ja näyttämään hänelle hyvä tapa, aikuinen tapa toimia.

7.1.3 Itsestä huolehtimisen taitojen harjoittelu

Itsestä huolehtimisen taidot ovat aikuisen ihmisen elämässä keskeisiä osa-alueita ja näiden taitojen harjoitteluun ja ylläpitoon menee päivätoiminta-ajasta suurin osa. Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen taidot huolehtia itsestään ovat varsin rajalliset, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei hän pystyisi ollenkaan huolehtimaan itsestään. Monet vaikeasti kehitysvammaiset aikuiset pystyvät harjoittelemaan näitä taitoja ja osallistumaan ainakin osittain itsestä huolehtimiseen, jos heille vain annetaan siihen mahdollisuus. Itsestä huolehtimisen taitoihin luetaan pukeutuminen ja riisuminen, ruokailutaidot, WC – ja hygieniataidot sekä apuvälineiden käyttö näiden taitojen harjoittelussa. Itsestä huolehtimisen taitojen harjoitteluun on kiinteästi sidoksissa myös kommunikaatio ja vuorovaikutus, joita aiemmin tarkemmin kuvattiin.

Pukeutumisen ja riisumisen harjoittelu

Keskeistä pukeutumisen ja riisumisen harjoittelussa on, että ei tehdä asioita asiakkaan puolesta. On tärkeää antaa asiakkaan itse yrittää ja autetaan vain sen verran, kuin on tarpeen. Pukeutumisen ja riisuutumisen harjoittelussa on tärkeää johdonmukaisuus ja se, että tilanteet toistuvat mahdollisimman samanlaisina aina. Asiakas oppii paremmin, kun joka kerta vaaditaan samoja asioita, eikä tehdä puolesta.

Jos asiakas ei pysty pukeutumaan itsenäisesti, pilkotaan tehtävä osiin siten, että asiakas voi tehdä osan hommasta itse. Esimerkiksi, jos koko takin päälle pukeminen on asiakkaalle liian vaikeaa, voi asiakas laittaa itse toisen hihan ja työntekijä auttaa muuten pukeutumisessa. Tai vastaavasti, jos asiakas ei saa koko vetoketjua itse kiinni, voi työntekijä laittaa sen alkuun ja asiakas vetää vetoketjun loppuun itse. Asiakas tekee itse kaiken sen mihin pystyy ja työntekijä auttaa vain tarvittaessa. Pukeutumisen ja riisumisen harjoittelulle on tärkeää varata riittävästi aikaa, jotta asiakas voi tehdä niin paljon itse, kun vain kykenee.

Millaista on pukeutumisen ja riisumisen harjoittelu

Pukeutumisen ja riisumisen harjoittelussa lähtökohtana on se, että asiakas tekee niin paljon itse, kun vain pystyy. Työntekijä ei tee asiakkaan puolesta, mutta on apuna ja ohjaa sanallisesti tarvittaessa. Jos tiedetään, että asiakkaan pukeminen kestää kauan, niin silloin siihen varataan riittävästi aikaa. Pukemaan mennään vaikka puoli tuntia ennen lähtöä, jos asiakas silloin suoriutuu pukemisesta itsenäisesti.

Monesti pukemisen ja riisumisen harjoittelussa asiat täytyy pilkkoa pieniin osiin, jotta asiakas selviytyy niistä. Jos koko takin pukeminen ei onnistu, niin asiakas tekee sen osan minkä pystyy ja työntekijä tekee loput. Esimerkiksi asiakas voi saada takista vetoketjun itse kiinni, jos se laitetaan vähän alkuun.

On tärkeää tuntea asiakkaat ja tietää miten toimia kenenkin kanssa. Toisten kanssa täytyy vain malttaa odottaa ja toisilta täytyy vaatia. Jotkut asiakkaat tarvitsevat paljon motiivointia ja kannustusta. Harjoittelussa on tärkeää huomioida myös asiakkaan vointia. Jos jonain päivänä asiakas on hyvin ahdistunut, pitää vaatimustasoa laskea ja silloin ohjaaja auttaa enemmän.

Ruokailutaitojen harjoittelu

Ruokailutaitoihin kuuluvat ruuan valitseminen, ruuan syöminen sekä hyvät ruokailutavat. Asiakas saa itse valita mitä haluaa juoda ja syödä, jos vain siihen pystyy. Valinta tapahtuu joko linjastolla ruokaa haettaessa tai vaihtoehtoisesti omalla paikalla erilaisista kuvista valitsemalla.

Ruokailutilanteessa pyritään asiakkaan mahdollisimman suureen itsenäisyyteen. Tämän mahdollistavat erilaiset apuvälineet, joita on käytössä. Erilaisilla erikoislautasilla, lautastenreunuksilla, liukuesteillä, muotoilluilla mukeilla ja erikoisruokailuvälineillä mahdollistetaan se, että asiakas saa ruuan suuhun mahdollisimman hyvin.

Ruokailutilanteesta pyritään eri keinoilla luomaan rauhallinen ja mukava tilanne. Ruokailutapoihin kiinnitetään yksilöllisesti huomiota. Asiakas ohjataan syömään rauhallisesti ja pureskelemaan kunnolla. Ruokailutilanteeseen varataan aikaa, jotta hitaamminkin syövä asiakas saa itse syödä, omaan tahtiinsa.

Millaista on ruokailutaitojen harjoittelu

Asiakas saa tehdä ruokailuun liittyviä valintoja ja vaikuttaa siihen mitä syö ja juo. Erilaiset erikoisruokailuvälineet auttavat asiakasta itsenäisempään ruokailuun. Asiakkaille on hankittu muotoiltuja aterimia, muovisia astioita, lisäreunuksia lautasiin ja erilaisia liukuesteitäh lautasten alle, jotta he voivat osallistua mahdollisimman paljon ruokailutapahtumaan.

Asiakkaan annetaan syödä omaan tahtiinsa, jos ruokailu etenee. Tahalliseen viivyttelyyn puututaan, samoin hotkimiseen ja liian suurien palojen nielemiseen. Asiakasta kehoitetaan syömään rauhallisesti ja pureskelemaan kunnolla. Asiakasta havainnoidaan ruokailutilanteissa ja autetaan, jos tulee ongelmia.

Jos asiakas ei pysty keskittymään syömiseen muiden kanssa ruokasalissa, hänen kanssaan voidaan ruokaila erillisessä tilassa. Tavoitteena on tarjota asiakkaalle itselle mutta myös muille mukava ja rauhallinen ruokahetki.

WC- ja hygieniataitojen harjoittelu

Asiakkaiden WC- ja hygieniataidot vaihtelevat hyvin paljon henkilöstä toiseen. Suurin osa asiakkaista tarvitsee jonkinlaista ohjausta ja tukea näissä taidoissa. Vähintään ohjausta ja muistutusta tarvitaan WC:n vetämisessä ja käsienpesussa. Osa asiakkaista tarvitsee toisen ihmisen apua koko WC-toimituksen suorittamiseen.

Asiakkaan kanssa opetellaan rytmittämään WC:ssä käyntiä. Opetellaan, että WC:ssä ei käydä koko ajan, vaan vain silloin, kun on tarvetta. Toisaalta ohjataan asiakasta WC:hen silloin, kun hän osoittaa merkillä tai kertoo, että hänellä on hätä.

Asiakkaan kanssa opetellaan, että kädet pestään aina WC-käynnin yhteydessä. Häntä muistutetaan käsienpesusta, ohjataan pesemään kädet ja joidenkin kanssa konkreettisesti pestään kädet yhdessä. Joidenkin asiakkaiden kanssa opetellaan, että hätä suoritetaan WC-tuolissa istuen, eikä vaippaan. Asiakkaalle annetaan välitön palaute, jos hätä tulee WC-tuoliin.

Millaista on WC- ja hygieniataitojen harjoittelu

Asiakkaalle pyritään opettamaan keino, jolla voi ilmaista WC-hätää. Yritetään löytää ilme, ele tai merkki, jolla asiakas voisi kertoa tarpeestaan. Jos ilmaisukeino löytyy, pyritään välittömästi vastaamaan asiakkaan tarpeeseen, jotta asiakkaan aloitteellisuus lisääntyisi.

Jos asiakas haluaa käydä WC:ssä koko ajan ja hakee hädän ilmaisulla vain huomiota, pyritään hänen kanssaan löytämään sopiva rytmi WC:ssä käymiseen. Harjoitellaan sitä, että ei koko ajan tarvitse käydä WC:ssä.

Asiakkaan käsienpesua tarkkaillaan ja kuunnellaan WC:n ulkopuolella aukeaako hana. Jos asiakas tulee WC:stä pesemättä käsiään, muistutetaan häntä siitä ja ohjataan takaisin käsien pesulle. Ryhmähaastattelussa eräs työntekijä kuvaa toimintaansa näin:

”Vähintään sanallista ohjausta annetaan, joskus pitää näyttää miten hanat aukeaa ja miten kädet pestään ja mistä paperit löytyy.(R1)

Erilaisilla WC-apuvälineillä mahdollistetaan mahdollisimman itsenäinen WC:ssä käynti. Turvakaiteet, sorsat, WC-tuolit ja korokkeet auttavat vaikeasti kehitysvammaista ihmistä selviytymään WC:ssä ainakin osittain itsenäisesti.

Apuvälineiden käyttö arjessa

Apuvälineet ja niiden avulla toimiminen kuuluvat keskeisesti vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen elämään ja arkeen. Apuvälineiden avulla asiakas voi toimia itsenäisemmin ja osallistua erilaisiin toimintoihin. Erilaisia apuvälineitä käytetään ruokailussa, WC:ssä, siirtymisissä, liikkumisessa, asentohoidoissa, kommunikoinnissa ja mahdollistamassa hienomotorista työskentelyä.

Asiakkaalle sopivien apuvälineiden löytämiseksi erilaisia vaihtoehtoja mietitään ja kokeillaan yhteistyössä fysioterapeuttien, puheterapeutin ja toimintaterapeutin kanssa. Monet apuvälineet ovat asiakkaiden yhteiskäytössä, kuten esimerkiksi nostolaitteet ja ruokailuapuvälineet. Tämän lisäksi monilla asiakkailla on omia yksilöllisesti suunniteltuja apuvälineitä, kuten seisomatelineitä, kävelytelineitä ja erilaisia käsitukia.

Millaista on apuvälineiden käyttö Oskarinpuistossa

Apuvälineiden avulla mahdollistetaan asiakkaan itsenäisempi toiminta WC:ssä. Asiakkaan apuna WC:ssä ovat turvakaiteet, joista voi ottaa tukea. Monilla asiakkailla on omia WC-tuoleja, joiden avulla mahdollistetaan tarpeiden teko pönttöön, eikä esimerkiksi vaippaan:

”Ja onhan sekin kuntouttavaa toimintaa, että asiakas on oppinut tekemään aika usein hädän siihen omalle pöntölle. Ja sen pystyy havaitsemaan siitä, et kun laittaa lepo-kuvan ja sen vessakuvan siihen ja vähän ajan päästä alkaa kuulua ähkimistä... ja ei kun äkkiä sinne vessaan ja annetaan se välitön palaute, jos sinne pyttyyn on tullut jotain.”(R1)

Ruokailussa käytetään erilaisia ruokailua helpottavia apuvälineitä, kuten paksunnoksia aterimissa, lisäreunuksia lautasissa, nokkamukeja, liukuesteitä lautasen alle, muovisia mukeja ja korvallisia mukeja. Asiakkaan ruokailusta tulee miellyttävämpää, kun on oikeanlaiset astiat ja ruokaa saa koukattua lautaselta suuhun eikä kaikki putoa ohitse.

Kommunikaation tukena käytetään erilaisia puhelaitteita. Puhelaitteiden avulla asiakas voi kertoa kuulumisia ja valita mitä haluaa tehdä. Apuvälineet auttavat asiakasta kommunikoimaan oma-aloitteisemmin.

Siirtymiset tilanteista toiseen helpottuvat apuvälineiden avulla. Esimerkiksi vaikeasti liikuntavammaisen asiakkaan on helpompi mennä uimaan, kun uima-altaan reunalla on tuolihiisi, jolla asiakkaan saa laskettua veteen. Kävelytelineen avulla harjoitellaan kävelyä, Erilaisilla lastoilla ja tuilla korjataan virheasentoja. Pyörätuoliin kiinnitettävä pöytälevy mahdollistaa hienomotorisen työskentelyn.

7.1.4 Liikunnallisten perustaitojen harjoittelu

Liikunnallisten perustaitojen harjoittelu päivätoiminnassa voidaan jakaa kahteen eri kategoriaan: erilaiset liikuntamuodot ja harjoitteet sekä erilaiset asentohoidot. Erilaisista liikuntamuodoista nostetaan esille asiakkaan kanssa tehtävät yksilölliset venytys- ja jumppaohjelmat, yhteiset pelit, porraskävelyt, lenkkeily, pyöräily, kävelyn harjoittelu sekä pyörätuolilla itsenäisesti liikkumisen harjoittelu.

Asentohoidot kuuluvat päivittäiseen ohjelmaan asiakkailta, jotka käyttävät pyörätuolia. Erilaisista asentohoidoista mainitaan kiilalla makuu, seisominen seisomatelineessä, asentohoidot erilaisten vöiden avulla sekä selän lepuuttaminen säkkituolissa makaamalla.

Millaista on liikunnallisten perustaitojen harjoittelu

Osalle asiakkaista fysioterapeutti on laatinut henkilökohtaisia venyttelyohjelmia, joita toteutetaan päivätoiminnassa päivittäin. Venyttelyohjelmat on tehty asiakkaiden henkilökohtaisten tarpeiden mukaan, jollain asiakkaalla venyttely voi kohdistua kämmenten virheasentojen korjaamiseen ja jonkun asiakkaan kohdalla kylkien venyttely tapahtuu päivittäin esimerkiksi ennen seisomatelineeseen laittoa. Venyttely ei välttämättä kiinnosta asiakasta itseään mutta työntekijän osaavalla toiminnalla venyttelyt saadaan suoritettua. Työntekijä kehuu asiakasta ja motivoi tätä suorittamaan venyttelyt kunnolla.

Yhteisiä pelejä pelataan liikuntasalissa. Erilaisista peleistä mainitaan esimerkiksi renkaiden ja hernepussien heitto. Kävelyä harjoitellaan kävelytelineen avulla. Osalla asiakkaista kävelyharjoitukset kuuluvat päiväohjelmaan joka päivä. Työntekijä auttaa asiakasta nousemaan pyörätuolista kävelytelineeseen ja auttaa asiakkaan seisomaan oikeaan asentoon ja pitämään telineestä oikealla tavalla kiinni. Asiakas kävelee liikuntasalia ympäri työntekijän pitäessä telineestä kiinni ja tukiessa asiakasta koko ajan. Asiakas tarvitsee paljon sanallista ohjausta ja motivointia, jotta kävely onnistuu.

Seisomatelineessä seisominen on monen pyörätuolia käyttävän asiakkaan päivittäistä kuntoutumista tukevaa toimintaa päivätoiminnassa. Asiakas seisoo yksilöllisessä seisomatelineessään yleensä päivittäin. Seisomatelineessä seisottava aika riippuu asiakkaan henkilökohtaisista tarpeista ja aika on tutkimustulosten mukaan keskimäärin puolesta tunnista tuntiin.

Porraskävely on hyvä tapa pitää yllä asiakkaan fyysistä toimintakykyä ja se on hyvää tasapainoharjoittelua. Porraskävelyharjoittelua kuvaillaan aineistossa näin:

”Lähdettiin rappukävelyille. Menin edeltä porrastanteelle ja ohjasin samanaikaisesti asiakasta ottamaan kaiteesta kiinni ja nousemaan ylös. Noustuaan porrastanteelle, siirryn seuraavalle tasanteelle ja asiakas tuli perässä. Tämän jälkeen samalla lailla alas ja taas ylös ja niin edelleen.”(H5)

Pyörätuolissa koko päivän istuvan asiakkaan kohdalla hyvä istuma-asento tuolissa on todella tärkeää ja siihen kiinnitetään tarkasti huomiota. Havainnointipäiväkirjassa yhden asiakkaan kohdalla on yksityiskohtaisesti kuvattu kuinka asiakkaan asento pyörätuolissa tarkastetaan aina asiakkaan istuessa tuoliin. Joka kerta vyöt kiinnitetään kunnolla ja asiakkaan asento tarkastetaan huolella.

7.1.5 Asiakkaan yksilölliset työtehtävät

Päivätoiminnassa asiakkaan viikko-ohjelmaan sisältyy erilaisia työtehtäviä, joiden avulla ylläpidetään asiakkaan jo oppimia taitoja ja opetellaan uusia taitoja. Erilaisia työtehtäviä, joita haastatteluissa ja havainnointipäiväkirjoissa mainitaan, ovat: piirtäminen, maalaus, palapelien teko, tietokonetyöskentely, siivous ja leipominen. Esimerkiksi leipomista kuvattiin havainnointipäiväkirjassa näin:

”Opetuskeittiössä teimme pizzaa. Aluksi näytin asiakkaalle pizzaan tulevat ainekset. Asiakas sekoitti avustuksellani taikinaa. Laitoin vatkaimeen asiakkaan käteen ja pidin kulhosta kiinni, kun asiakas sekoitti” (H5)

Tietokonetyöskentelyllä pyritään harjoittelemaan havainnointia, syy-seuraus – suhdetta, reagointia, odottamista ja keskittymistä. Erilaisilla tarttumisharjoituksilla, kuten piirtäminen, maalaus ja palapelien teko, harjoitellaan pinsettiotteen käyttöä:

”Sit on nää kaikki tarttumisjutut, niin kun me laitetaan niitä pyykkipoikia, et tulee tätä pinsettiotetta.” (R1)

7.1.6 Erilaiset aistikokemukset arjessa

Oppimista tapahtuu paremmin, kun tieto tulee monen aistin kautta yhtä aikaa. Aistikokemuksia asiakkaat saavat monissa eri tilanteissa päivätoiminnan aikana. Aisteja aktivoidaan aistihuoneessa ja siellä asiakas saa erilaisia aistimuksia ja uusia kokemuksia. Myös juhlissa tarjotaan erilaisia aistikokemuksia. Aistikokemuksia pyritään tarjoamaan mahdollisimman monipuolisesti eri aistien kautta ja erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Haastatteluissa työntekijät korostivat sitä, että aistikokemusten tulee perustua vapaaehtoisuuteen, ja ketään ei saa pakottaa niihin. Aistikokemuksia tarjotaan ja niitä kokeillaan asiakkaan kanssa mutta asiakkaan ehdoilla. Esimerkiksi erilaiset tuntoyliherkkyydet voivat aiheuttaa asiakkaalle epämiellyttäviä kokemuksia, jos toimitaan liian nopeasti. Toisaalta asiakkaan ja työntekijän välillä täytyy vallita luottamussuhde ennen kuin voi mennä asiakkaan lähelle tarjoamaan erilaisia aistikokemuksia. Eräs työntekijä kertoi haastattelussa yhden asiakkaan kokemuksista näin:

”Asiakas oli aikaisemmin tosi herkkä, ei päästänyt ketään lähelleen, mutta sitten pikkuhiljaa on päästy siihen, että hän antaa tulla lähelle ja ihan nauttii siitä kun hierotaan pallolla. se on ratkaisevaa, että löytyi sellainen henkilö, johon hän alkoi luottaa enemmän ja päästää lähelleen.” (R1)

Aistikokemuksia välitetään erilaisten valojen, laitteiden, tuoksujen, makujen ja musiikin avulla. Tuntoaistimuksia voidaan tuottaa erilaisilla materiaaleilla, kankailla ja pinnoilla. Erilaisia makuja maistellaan opetuskeittiössä leivottaessa ja samalla päästään myös tuoksumielemaan leivonnaisten tuoksuista. Tuntoaistia aktivoidaan esimerkiksi fysioakustisessa tuolissa. Kasvohoito, käsihoito, hieronta, kynsien lakkaus ja kauneuden hoito tarjoavat uusia elämyksiä.

Millaisia aistikokemuksia tarjotaan

Monilla asiakkailla ilmenee erilaista aistialiherkkyyttä ja – yliherkkyyttä. Jos asiakkaalla on aliherkkyyttä aisteissa, pyritään aisteja aktivoimaan. Esimerkiksi tuntoaistia aktivoidaan, jos tuntoaistissa on ongelmia. Tämä tapahtuu erilaisilla nystyräpaloilla, harjoilla, hierontalaitteilla ja työntekijä voi hieroa asiakasta myös käsillä.

Aistikokemuksia tarjotaan eri tilanteissa päivän aikana. Oskarinpuistossa on myös erillinen aistitila, aistihuone. Siellä aistituokioita voi tarjota valojen, erilaisten laitteiden, tunnustelumateriaalien, tuoksujen ja musiikin avulla. Lisäksi aistihuoneessa on erilaisia kauneudenhoitoon liittyviä tarvikkeita, joiden avulla asiakkaille tarjotaan erilaisia elämyksiä.

Aistikokemuksia liitetään erilaisiin arjen tilanteisiin. Esimerkiksi päivittäin toistuviin aamupiireihin on liitetty mukaan tunnustelua, haistelua, erilaisia ääniä ja musiikkia. Jokaiseen viikonpäivään on liitetty tietty väri ja tunnustelumateriaali ja nämä käydään läpi samalla, kun päivän tapahtumat kerrotaan kuvina ja sanallisesti.

7.1.7 Yhteisöllisyys arjen kuntoutustoiminnassa

Oskarinpuiston toimintakeskus on yhteisö, jossa käy päivittäin noin kolmekymmentä kehitysvammaista asiakasta. Suurimman osan päivästä asiakas viettää omassa noin viiden tai kuuden asiakkaan pienryhmässä, omien työntekijöidensä kanssa. Kuitenkin tämän tutkimuksen mukaan toimintakeskuksen työntekijät pitävät tärkeänä koko toimintakeskuksen yhteistä toimintaa ja yhteisöllisyyden mukaan tuomista.

Yhteisöllisyys näyttäytyy kolmessa eri muodossa; juhlina ja tapahtumina, perjantaisin pidettävänä yhteishetkinä sekä pajatoimintana. Näistä perjantaiset yhteishetket ja pajatoiminta ovat viikko-ohjelmaan sisältyviä, joka viikko toistuvia tapahtumia. Juhlat ja tapahtumat ovat kalenteriin yhteisesti sovittuja toimintoja

Juhlat, tapahtumat ja perjantaiset yhteishetket

Työntekijöiden ryhmähaastattelussa korostui juhlien ja tapahtumien merkitys yhteisöllisyyttä lisäävänä toimintana. Juhlat ja tapahtumat nähdään tärkeinä ja niiden suunnitteluun käytetään aikaa. Juhliin pyritään soveltamaan kaikkea mitä niihin kuuluu. Esimerkkinä tapahtumista, tutkimusaineistosta esiin nousi, joka kevät toukokuussa järjestettävät Oskarviisut. Näihin viisuihin osallistuu koko Oskarinpuiston toimintakeskus yhdessä.

Perjantaisin iltapäivällä pidetään joka viikko yhteishetki kaikille asiakkaille. Yhteishetkessä on erilaisia teemoja. Tässä tutkimusaineistossa mainittiin yhteishetken teemaksi tanssit.

Pajatoiminta

Pajatoiminnan katsotaan myös lisäävän yhteisöllisyyttä. Pajatoiminta on eri ryhmien välistä toimintaa. Erilaisiin pajoihin asiakkaat pääsevät osallistumaan oman kiinnostuksensa mukaan. Ryhmähaastattelussa pajatoimintaan osallistumista kuvattiin näin:

”Näissä eri pajoissa ollaan se katsottu silleen hyvin, että ei tarvii olla aina sen oman ryhmän kanssa ja jossain tietyssä pajassa on näistä eri ryhmistä.” (R1)

Eri pajoista tutkimusaineistossa mainittiin seisomaklubi, jossa asiakkaat seisovat seisomatelineissä yhtä aikaa toisten kanssa. Pajoista mainittiin myös draamapaja, muistiryhmä ja musiikkipaja.

7.2 Yhteenveto asiakkaan arkielämän taitojen harjoittelusta

Kuntoutustoiminta Oskarinpuiston toimintakeskuksessa koostuu tutkimustulosten perusteella arkielämän taitojen harjoittelusta ja ylläpitämisestä. Asiakkaiden viikko-ohjelmat on rakennettu siten, että arkielämän taitojen harjoittelu on keskeinen osa toimintaa. Vaikka arkielämän taitojen harjoittelu on tutkimustuloksissa jaettu seitsemään eri osa-alueeseen, eivät nämä osa-alueet erotu näin selkeästi toisistaan arjen toiminnassa.

Kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu liittyy tiiviisti kaikkiin muihin arkielämän taitojen osa-alueisiin. Esimerkiksi itsestä huolehtimisen taitoja ei voida harjoitella erillään kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta. Kun asiakas harjoittelee WC-taitoja tai ruokailutaitoja, tarvitsee hän siinä samalla myös kommuni-

kaatiotaitoja. Asiakkaan kanssa harjoitellaan itseilmaisua ja valintojen tekoa erilaisissa arkielämäntilanteissa. Asiakkaan kanssa opetellaan erilaisia eleitä tai merkkejä, joilla hän voi itse ilmaista WC-hätää. Asiakkaan kanssa harjoitellaan valintojen tekoa ruokailutilanteissa, jotta hän voi itse vaikuttaa siihen mitä syö tai juo.

Erilaisia aistikokemuksia voidaan tarjota asiakkaille aistihuoneessa mutta aistien aktiivointia tapahtuu myös muualla arjentoiminnassa. Eri aisteja käytetään hyödyksi, kun pyritään harjoittelemaan aikakäsitettä tai hahmottamaan päiväohjelmaa. Jokaiselle päivälle on olemassa oma värinsä, jonka avulla päivää on helpompi hahmottaa. Joissain ryhmissä käytetään päivän hahmottamisessa myös erilaista musiikkia ja erilaisia tuntoaistimuksia.

Tutkimuksen tuloksissa korostuu asiakkaan oma osallisuus ja osallistuminen toimintaan. Vaikeasti kehitysvammainen aikuinen nähdään aktiivisena toimijana ja hän voi oikeasti vaikuttaa omiin asioihinsa, kun siihen vaan annetaan tilaisuus. Työntekijät näkevät asiakkaassa osallistuvan ja aktiivisen toimijan, ja tätä kautta vahvistavat asiakkaan omaaloitteisuutta ja motivaatiota.

Päivätoiminnassa on tärkeää, että työntekijä osaa osittaa toimintaa niin pieniin osiin, että asiakas pystyy itse tekemään ja osallistumaan. Keskeistä ei ole se, kuinka paljon asiakas osaa tehdä vaan se, että hän saa osallistua omien taitojensa mukaan. Pienikin oma yritys antaa asiakkaalle tunteen siitä, että hän on mukana toiminnassa.

7.3 Yhteistyö osana kuntouttavaa päivätoimintaa

Toimintakeskuksessa yhteistyötä tehdään monella tasolla ja monien eri ihmisten kanssa. Yhteistyö on jossain tapauksissa päivittäistä ja arjessa kiinteästi tapahtuvaa yhteistyötä. Osittain yhteistyö on tarvittaessa tapahtuvaa avun hakemista ja saamista.

7.3.1 Toimintakeskuksen sisäinen yhteistyö

Toimintakeskuksen sisällä yhteistyötä tehdään muiden työntekijöiden kanssa. Asiakkaista annetaan muille työntekijöille ajan tasalla olevat tiedot ja erilaiset infot päivitetään vastaamaan asiakkaan tämän hetkistä tilannetta. Tällä tavoin pystytään työskente-

lemään johdonmukaisesti asiakkaiden kanssa. Erilaisissa työyhteisöpalavereissa suunnitellaan yhteisiä käytäntöjä ja pohditaan yhteistyössä asiakkaiden tarpeita.

Konkreettisesti toimintakeskuksen sisäinen yhteistyö näyttäytyy siinä, että asiakkaiden valvonta on yhteisvastuullista. Työntekijät huolehtivat asiakkaiden turvallisuudesta yhteisvastuullisesti. Jokainen työntekijä on vastuussa asiakkaista, vaikka nämä eivät hänen omaan ryhmäänsä kuuluisikaan.

7.3.2 Asiakkaan verkostojen välinen yhteistyö

Yhteistyö asiakkaan kodin tai muun asumisyksikön kanssa on päivittäistä. Asiakkaan mukana kodin ja Oskarinpuiston välillä kulkee joka päivä reissuvihko tai kalenteri. Sen avulla pidetään yhteyttä puolin ja toisin. Kalenterien avulla vaihdetaan kuulumisia ja sovitaan yhteisistä käytännöistä. Vanhemmat voivat tulla käymään Oskarinpuistossa, jos niin haluavat. Heidän kanssaan keskustellaan, kun tarvetta ilmenee.

Helsingin kaupungin Vammaisneuvolan kanssa tehdään yhteistyötä tarvittaessa. Sieltä saadaan konsultaatioapua erilaisilta terapeuteilta, esimerkiksi puheterapeutilta, fysioterapeutilta tai toimintaterapeutilta. Heidän kanssaan yhteistyössä mietitään asiakkaalle sopivia apuvälineitä ja esimerkiksi puheterapeutin kanssa pohditaan asiakkaan kommunikaatioasioita.

Osalla asiakkaista on viikoittain fysioterapiaa, ja heidän henkilökohtaiset fysioterapeutinsa käyvät Oskarinpuistossa pitämässä fysioterapian. Samalla terapeuttien kanssa tehdään yhteistyötä ihan konkreettisesti. Esimerkiksi asiakkaan allasterapia toteutetaan terapeutin ja työntekijän yhteistyönä.

Erilaisia yhteistyöpalavereja pidetään asiakkaan koko verkoston välillä. Kerran vuodessa pidetään Oskarinpuistossa jokaiselle asiakkaalle ohjaussuunnitelmapalaveri, johon kutsutaan asiakkaan verkosto mahdollisimman kattavasti. Näissä palavereissa suunnitellaan yhteisiä käytäntöjä ja tavoitteita tulevalle kaudelle. Tarvittaessa kokoonnutaan yhteen useamminkin ja soitellaan puolin ja toisin.

Millaista on asiakkaan verkostojen välinen yhteistyö

Havainnointipäiväkirjoissa oli merkintöjä arjessa tapahtuvasta yhteistyöstä sekä asiakkaan vanhempien että fysioterapeutin kanssa. Kahden asiakkaan vanhemmat kävivät havaintojen kirjaamisen ajankohtana Oskarinpuistossa. Toisen vanhemman kanssa työntekijä vaihtoi kuulumisia. Toisen asiakkaan vanhempi oli kutsuttu toimintakeskukseen kertomaan mielipidettään liittyen asiakkaan uuteen apuvälineeseen. Tämän lisäksi asiakkaiden kalentereihin tai reissuvihkoihin kirjoitettiin joka päivä kuulumisia ja päivän tapahtumia.

Havainnointipäiväkirjassa kerrottiin myös yhteistyöstä asiakkaan fysioterapeutin kanssa. Fysioterapeutti kävi jumppaamassa asiakasta toimintakeskuksessa. Tällöin työntekijä ja fysioterapeutti keskustelivat asiakkaan pyörätuoliasioista ja uimahousuasioista. Lisäksi työntekijä ja fysioterapeutti tekivät konkreettisesti yhteistyötä asiakkaan allasterapiassa onnistumiseksi. Toimintakeskuksen työntekijä toimi avustajana asiakkaan allasterapiassa.

8 POHDINTA

Tutkimustulosten tarkastelua

Tämän tutkimuksen tuloksissa korostuu vahvasti asiakkaan rooli kuntoutustoiminnan subjektina. Tuloksissa korostuu kuinka tärkeää on, että asiakas saa itse osallistua ja vaikuttaa omaan elämäänsä ja toimintaansa. Toiminta nähdään asiakkaan näkökulmasta ja päivätoiminnassa keskeisessä roolissa nähdään asiakas erilaisten taitojen harjoittelijana. Aikaisemmissa tutkimuksissa korostuu työntekijän rooli asiakkaan toimintakyvyn tuki-jana mutta tässä tutkimuksessa korostuu ensisijaisesti se, että asiakas itse harjoittelee erilaisia arkielämän taitoja ja työntekijä toimii mahdollistajana ja eräänlaisena avustajana tässä toiminnassa.

Kun tutkimuksen tuloksia tarkastellaan ICF:n eli toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen kautta, voidaan huomata, että arkielämän taitojen harjoittelun osa-alueet painottuvat voimakkaasti ICF:n suoritukset ja osallistuminen osa-alueelle. Kommunikointi, vuorovaikutus, liikunnallisten perustaitojen harjoittelu ja itsestä huolehtiminen ovat kaikki pääluokkia suoritukset ja osallistuminen osa-alueella.

(WHO 2004: 123- 168.) Asiakkaan osallistuminen mahdollistuu parhaiten, kun hänelle löydetään keino, jonka avulla hän voi ilmaista itseään ja tuoda omat mielipiteensä kuuluville. Erilaisten suoritusten harjoittelun kautta asiakas oppii toimimaan itsenäisemmin ja hänen toimintavoimansa lisääntyy. Tämä auttaa lisäämään asiakkaan itsenäisyyden tunnetta ja mahdollistaa näin asiakkaan aikuisuudentunteen vahvistumisen ja edes osittaisen riippumattomuuden muista ihmisistä.

ICF korostaa, että kehitysvammaisen aikuisen onnistunut kuntoutustoiminta perustuu yhteisön kykyyn siirtää kuntoutustoimenpiteet osaksi arkea (Koivikko – Autti-Rämö 2006:1908- 1912). Tämän tutkimuksen tulokset ovat ICF:n kanssa samansuuntaisia, eli onnistunut kuntoutustoiminta nähdään osana arjen toimintaa. Se ei ole vain arjesta erillään olevia, irrallisia toimenpiteitä vaan kiinteä osa päivätoimintaa.

Oskarinpuiston toimintakeskus on ollut mukana Kehitysvammaliiton OIVA - hankkeessa. Osallistuminen OIVA – hankkeeseen näkyi selvästi tämän tutkimuksen tuloksissa. Tuloksissa korostuu voimakkaasti vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kommunikaatiotaitojen ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu ja se, että työntekijät haluavat aidosti ymmärtää asiakkaidensa ilmaisua ja mahdollistaa asiakkaidensa osallisuutta. Asiakkaan itseilmaisua, valintojen tekoa ja sosiaalisia taitoja pyritään vahvistamaan ja harjoittamaan kaikissa arkipäivän tilanteissa. Kommunikaatiotaitoja harjoitellaan, jotta asiakkaat pystyvät ilmaisemaan itseään, pyytämään ja valitsemaan asioita, tekemään aloitteita ja osallistumaan keskusteluun muiden kanssa ja ilmaisemaan mielipiteitään.

Eräänä merkittävänä tuloksena tutkimuksesta nousi yhteistyön merkitys kuntouttavan päivätoiminnan toteuttamisessa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on korostettu sitä, että kehitysvammaisen aikuisen onnistunut kuntoutus vaatii asiakkaan verkostojen tiivistä yhteistyötä (Koivikko – Autti - Rämö 2006: 1912). Tämä yhteistyö ja sen toteutuminen arjessa nousi merkittävään asemaan tässä tutkimuksessa.

Yhteistyön merkitys korostui ryhmähaastatteluaineistoissa, joissa työntekijät toivat esille laajasti asiakkaan verkostoa, jonka kanssa yhteistyötä tehdään. Myös havainnointipäiväkirja-aineistoista tämä yhteistyö nousi esille. Yhteistyötä tehdään päivittäin asiakkaan perheiden ja asumisyksiköiden kanssa. Myös esimerkiksi fysioterapeuttien kanssa yhteistyö on, jos ei päivittäistä, niin ainakin viikoittaista.

Yhteistyötä asiakkaan verkostojen kanssa tehdään monella eri tavalla. Yhteistyö muodostuu niin virallisista ohjaussuunnitelmakokouksista kuin konkreettisesta arjen toiminnastakin. Yhteistyötä terapeuttien kanssa tehdään konkreettisesti, yhdessä tekemällä, asiakkaan toimintakyvyn ylläpitämiseksi sekä uusien apuvälineiden tarpeen kartoittamiseksi ja hankkimiseksi.

Tutkimuksen luotettavuus

Tässä tutkimuksessa käytettiin aineiston hankinnassa triangulaatiota, eli aineistoa hankittiin kahdella eri tavalla, ryhmähaastatteluilla ja havainnointipäiväkirjojen avulla. Triangulaatiolla pyrittiin varmistamaan, että tutkimuksen tulokset ovat yhdenmukaiset tai yhdensuuntaiset eivätkä riippuvaisia yhdestä aineiston hankintatavasta (Eriksson – Koistinen 2005: 42). Triangulaatiolla pyrittiin vahvistamaan tutkimuksen luotettavuutta ja osoittamaan, että tulokset eivät ole sattumanvaraisia, koska samansuuntaisia tuloksia saavutettiin kahdella eri lähestymistavalla (Anttila 2006: 469).

Lisäksi tässä tutkimuksessa ryhmähaastatteluja pidettiin kaksi, jotta pystyttiin paremmin varmistamaan aineistonkeruumenetelmän tarkkuus. Samoja asioita kysyttiin kahdelta ryhmältä, jotta voitiin paremmin varmistamaan, että kyseessä on pysyvä ilmiö. (Eskola – Suoranta 1998: 214- 215.)

Koska opinnäytetyöntekijä työskentelee yksikössä, josta aineisto kerättiin, oli tärkeää pitää tämä asia mielessä aineistoa hankittaessa. Opinnäytetyöntekijä toimi ryhmähaastatteluissa haastattelijana ja kysymysten esittäjänä mutta ei muulla tavoin osallistunut tai pyrkinyt vaikuttamaan keskustelujen sisältöön. Opinnäytetyöntekijä piti huolta siitä, että etukäteen mietityt teema-alueet käytiin läpi mutta antoi keskustelun edetä muuten vapaasti. Tärkeää on silti huomioda se, että opinnäytetyöntekijä saattoi jo pelkällä läsnäolollaan vaikuttaa tapahtumien kulkuun (Anttila 2006: 287). Luotettavuutta kuitenkin lisäsi se, että aineistoa hankittiin myös havainnointipäiväkirjoilla, joita kirjoittivat opinnäytetyöntekijän lisäksi neljä muuta työntekijää.

Opinnäytetyöntekijä pyrki olemaan aineistonkeruussa mahdollisimman objektiivinen. Hän yritti olla sekoittamatta omia uskomuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. Opinnäytetyöntekijä pyrki tunnistamaan omat esioletuksensa ja arvostuk-

sensa. Objektiivisuus syntyi nimenomaan siitä, että tunnisti oman subjektiivisuutensa. (Eskola – Suoranta 1998: 17 -18.)

Aineiston analyysivaihe on tehty mahdollisimman läpinäkyväksi liittämällä tekstiin esimerkkejä aineiston analyysin etenemisestä. Lisäksi opinnäytetyön liitteeksi on laitettu aineiston sisällönanalyysi kokonaisuudessaan, lähtien pelkistetyistä ilmaisuista (liite 6 ja liite 7). Tällä tavalla on pyritty varmistamaan, että lukija pystyy arvioimaan opinnäytetyöntekijän päättelyä.

Tutkimuksessa tulkinnat pyrittiin perustamaan useampaan kuin yhteen vastaukseen, koska näin haluttiin varmistaa tulkintojen luotettavuutta. Jotta tulkinta on luotettavaa, ei aineistosta voida poimia yksittäisiä mielipiteitä ja tehdä niiden pohjalta yleistyksiä (Hirsjärvi ym. 2000:215). Tutkimustuloksiin on liitetty aineistokatkelmia, joista tulkinta on tehty. Tämän avulla lukija pääsee näkemään tulkintasääntöjä joita opinnäytetyöntekijä on käyttänyt. (Eskola – Suoranta 1998:217.)

Tutkimuksen eettiset näkökulmat

Tutkimusaiheen valinta lähti työelämän tarpeesta. Oskarinpuiston toimintakeskuksessa toiminta on kuntouttavaa ja perustuu asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin mutta tätä toimintaa ei ole aikaisemmin selkeästi kuvattu. Tarve kuntouttavan toiminnan kuvaukselle toimi lähtökohtana tälle opinnäytetyölle. Opinnäytetyöllä pyrittiin tekemään kuntoutustoimintaa näkyväksi ja näin auttamaan toiminnan kehittämisessä eteenpäin. Ennen tutkimusaineiston keräämistä, opinnäytetyön tekemiseen haettiin lupa (liite 1) Helsingin Kehitysvammaatuki 57 ry:n hallitukselta.

Tutkimusaineiston hankinnassa on kunnioitettu haastateltavien itsemääräämisoikeutta siten, että heiltä pyydettiin kirjallinen suostumus (liite 2) haastatteluiden nauhoittamiseen. Osallistuminen oli vapaaehtoista ja nauhoituksesta oli mahdollista kieltäytyä. Myös havainnoitavien asiakkaiden omaisilta pyydettiin kirjallinen suostumus (liite 3) havaintojen kirjaamista varten. Suostumuksen antaminen oli täysin vapaaehtoista ja siitä sai kieltäytyä syytä ilmoittamatta. (Clarkeburn – Mustajoki 2007: 44.)

Eettisesti haasteelliseksi tutkimuksen teki se, että tutkimuksessa havainnoitiin asiakkaita, vaikeasti kehitysvammaisia aikuisia, jotka eivät itse kyenneet tekemään päätöstä tutkimukseen osallistumisesta. Tällöin suostumuksen antoi havainnoitavan puolesta joku muu henkilö. Tässä tutkimuksessa suostumuksensa antoivat havainnoitavien henkilöiden vanhemmat. Usein katsotaan, että perheenjäsenet ovat suostumuksen antajiksi parhaiten sopivia henkilöitä. (Clarkeburn – Mustajoki 2007: 68.) Havainnoitujen asiakkaiden henkilöllisyys ei paljastu tässä tutkimuksessa, koska tässä tutkimuksessa kuvataan Oskarinpuiston kuntoutustoimintaa yleisellä tasolla, ei yksittäisen asiakkaan kuntoutustoimintaa.

Tutkimusaineistoa on säilytetty asianmukaisesti siten, että ulkopuolisilla ei ole ollut mahdollisuutta päästä aineistoon käsiksi. Tutkimusaineisto, eli videonauhat, havainnointipäiväkirjat sekä litteroitu aineisto hävitettiin tutkimuksen valmistuttua silppuamalla.

Tutkimusprosessin arviointi

Tämä tutkimus tehtiin osana ylempiä ammattikorkeakouluopintoja ja se tarkoitti, että koko tutkimusprosessi vietiin läpi noin puolessatoista vuodessa. Tämä aiheutti tutkimuksen tekemiselle omat haasteensa, koska aikaa tutkimuksen tekemiseen oli varsin rajallisesti.

Aineistoa hankittiin kahdella tavalla, ryhmähaastatteluilla ja havainnointipäiväkirjoilla. Aineisto hankittiin kevään 2009 aikana siten, että aineiston analysointi tapahtui vasta, kun koko aineisto oli kerätty. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisi ollut mielenkiintoista kerätä aineistoa kahdessa vaiheessa niin, että ryhmähaastatteluaineisto olisi ensin analysoitu ja vasta sitten olisi kerätty havainnointipäiväkirja-aineisto. Havainnointipäiväkirja-aineiston kerääminen olisi voitu ohjeistaa ryhmähaastatteluaineiston tuottamien tulosten pohjalta. Tällöin olisi saatu aineistoista enemmän irti ja päästy syvemmälle kuntouttavan toiminnan kuvaukseen.

Kun molemmat aineistot kerättiin ensin ja sitten vasta analysoitiin, tuottivat nämä aineistot varsin samansuuntaisia tuloksia. Toisaalta haastatteluaineistoissa esiin nostetut asiat saivat vahvistusta ja konkretisoituivat havainnointipäiväkirja-aineistoissa, kun

työntekijät olivat havainnointipäiväkirjoissa kuvanneet konkreettisesti toimintaa, niitä asioita joista he olivat haastatteluissa puhuneet.

Tutkimuksen tekeminen omalle työpaikalleen asettaa myös omat haasteensa tutkimuksen tekemiselle. Opinnäytetyöntekijänä täytyy tarkasti tiedostaa oma roolinsa työyhteisössä ja tutkimuksen tekijänä. Opinnäytetyöntekijän täytyy tutkimusaineistoa analysoidessaan ja tutkimustuloksia kirjatessaan koko ajan pitää mielessä se, että ei anna omien ennako-oletustensa ja tulkintojensa vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. On pyrittävä toimimaan mahdollisimman objektiivisesti ja aineistoa kunnioittaen.

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntouttavan toiminnan viitekehyyksi, jotta työntekijöille ja asiakkaille rakentuu kokonaiskuvaus kuntouttavasta toiminnasta päivätoiminnassa. Tällä opinnäytetyöllä saatiin tuotettua tietoa kuntouttavasta päivätoiminnasta ja tehtiin näin näkyväksi sitä työtä, mitä vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten kuntoutustoiminta arjessa on.

Jatkotutkimushaasteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntoutustoiminnan viitekehyyksi ja näin tehdä näkyväksi mitä kaikkea on kuntouttava päivätoiminta vaikeasti kehitysvammaisten aikuisten päivätoiminnassa. Koska kyseessä on varsin monista eri osa-alueista koostuva toiminta, jäi kuvaus melko pintapuoliseksi. Yhdessä opinnäytetyössä ei ole mahdollista syventyä koko kuntouttavan toiminnan kokonaisuuteen kovin syvällisesti. Jatkotutkimushaasteena voisikin olla jonkin osa-alueen tarkempi tarkastelu ja kuvaus. Esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kommunikaatiotaitojen harjoittelusta voisi löytyä paljon sellaista tietoa, jota tällä tutkimuksella ei saavutettu.

Kuntoutustoiminnan kehittämisen kannalta jatkotutkimushaasteena tai kehittämiskohdeena voisi olla vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen sosiaalisten taitojen harjoittelun lisääminen ja asiakkaiden yhteistoiminnan vahvistaminen. Tässä tutkimuksessa työntekijät toivat esille sen, kuinka haasteellista on tukea asiakkaiden keskinäisiä sosiaalisia suhteita ja kuinka asiakkaat hakeutuvat enemmän vuorovaikutukseen ja kontaktiin työntekijöiden kuin toistensa kanssa.

LÄHTEET

- Ahonen, Timo – Aro, Tuija 1999: Neurokognitiivisen tiedon soveltaminen kehityksen tukemiseen. Teoksessa Ahonen, Timo – Aro, Tuija 1999: *Oppimisvaikeudet*. Juva: Atena kustannus. 14- 23.
- Alasuutari, Pertti 2001: *Laadullinen tutkimus*. 3., uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Anttila, Pirkko 2006: *Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen*. 2. painos. Hamina: Akatiimi.
- Clarkeburn, Henriikka – Mustajoki, Arto 2007: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Dychawy-Rosner, Irena 2003: *Daily Activities among Persons with Developmental Disabilities*. Lund: Lund university.
- Eriksson, Päivi – Koistinen, Katri 2005: *Monenlainen tapaustutkimus*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4/2005.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Helsingin Kehitysvammaatuki 57 ry 2009: *Toimintasuunnitelma ja talousarvio 2009*. Esite. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2000: *Tutki ja kirjoita*. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, Marika – Vesala, Hannu – Seppälä, Maarit 2002: *Työ- ja toimintakeskukset tänään*. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Ikonen, Oiva 1993: *Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksesta*. Teoksessa Anttila, Marja – Kupari, Tarja (toim.): *Toivoa täynnä!* Jyväskylä: Gummerus. 25- 42.
- Kaski, Markus – Manninen, Anja – Pihko, Helena 2009: *Kehitysvammaisuus*. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Koivikko, Matti – Autti-Rämö, Ilona 2006: *Mitä on kehitysvammaisten hyvä kuntoutus?* Duodecim 15/2006 1907- 1912.

- Ladonlahti, Tarja 2006: Kehitysvammaisen henkilön oppiminen – oppimistilaisuuksia, tukea ja oppimiseniloa. Teoksessa: Marjamäki, Katja (toim.) Aktiivinen toimija – Näkökulmia tukea tarvitsevan aikuisen elinikäiseen oppimiseen. Kehitysvammaisten palvelusäätiö. 5-9.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977. Verkkodokumentti.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1977/19770988> Luettu 30.8.2009.
- Launonen, Kaisa 2007: Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Martikainen, Kaisa 2009: OIVA Osallisuuteen vuorovaikutusaloitteilla. Vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen kehittämishanke. Loppuraportti. Helsinki: Kehitysvammaliiton selvityksiä 4.
- Moller, Lars 2008: Talk to each other and let the intellectually disabled decide for themselves. Sosialpedagogen 65. 9-11.
- Oskarinpuiston toimintakeskus. Helsingin Kehitysvammatuki 57 ry. Kotisivut.
<http://www.kvtuki57.fi/asuminen-ja-paeivaetoiminta/oskarinpuiston-toimintakeskus> Luettu 1.11.2009
- Palvelutoiminta. Esite. Helsingin kehitysvammatuki 57 ry.
- Saar, Virpi 2000: Aistit. Teoksessa: Nurminen, Saana – Saar, Virpi (toim.) 2000: Aistit väylänä vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon. Aistien aktivointiin tarkoitettut välineet ja ohjelmat – projekti. Helsinki: Kuulonhuoltoliitto ry.
- Saarinen, Minna 1998: Ystävyys ja tuettu yhteisöön liittyminen. Teoksessa: Ladonlahti, Tarja – Naukkarinen, Aimo – Vehmas, Simo (toim.) 1998: Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Juva: Atena kustannus. 258 – 275.
- Seppälä, Heikki 2008: Kehitysvammaisten kuntoutus. Teoksessa Rissanen, Paavo - Kallanranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.) 2008: Kuntoutus. 2. painos. Keuruu: Kustannus Oy Duodecim. 507 – 521.
- Szegda, Donald – Hokkanen, Erja 2009: Apua arkeen ja aistihäiriöihin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.

Vuoti, Katja – Burakoff, Katja – Martikainen, Kaisa 2009: Jokainen hetki on mahdollisuus. Tutkimus OIVA – hankkeen yhteisöllisen työskentelytavan mahdollisuuksista. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

WHO 2004: ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Helsinki: Stakes.

Katri Lehtonen

Kuntoutuksen koulutusohjelma (YAMK)
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Lupahakemus

2.2.2009

Hallitus

Helsingin Kehitysvammaatuki 57 ry

Bulevardi 34 a A 4

00120 Helsinki

Tutkimuslupahakemus

Työskentelen ohjaajana Oskarinpuiston toimintakeskuksessa. Suoritan työn ohessa Metropolia Ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Haen lupaa tehdä opinnäytetyötutkimusta Helsingin Kehitysvammaatuki 57 ry:n Oskarinpuiston toimintakeskuksessa.

Tutkimuksen nimi	Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminta päivätoiminnassa.
Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä ja millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminta päivätoiminnassa.
Tutkimuksen tavoite	Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa kuntoutustoiminnan lähtökohdaksi, jotta työntekijöille ja asiakkaille rakentuu kokonaiskuvaus kuntouttavasta toiminnasta päivätoiminnassa.
Tutkimusympäristö	Oskarinpuiston toimintakeskus
Tutkimuksen suorittaja	Katri Lehtonen Opiskelija Metropolia Ammattikorkeakoulu Kuntoutuksen koulutusohjelma, ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Tutkimusaika	Tutkimus suoritetaan vuoden 2009 aikana ja opinnäytetyö valmistuu viimeistään keväällä 2010.
Aineiston kerääminen	Aineistoa kerätään kahdella eri tavalla, työntekijöiden ryhmäkeskusteluilla ja asiakkaita havainnoimalla. Ryhmäkeskustelut nauhoitetaan ja havainnoinnista kirjoitetaan päiväkirjaa.

Katri Lehtonen
Kuntoutuksen koulutusohjelma (YAMK)
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Lupahakemus

2.2.2009

Luvat tutkittavilta Työntekijöiltä pyydetään kirjallinen lupa ryhmäkeskusteluiden nauhoittamiseen.

Havainnoitavien asiakkaiden omaisilta pyydetään kirjallinen lupa havainnoimiseen. Luvan antaminen on vapaaehtoista ja havainnoinnista voi kieltäytyä syytä siihen kertomatta.

Aineiston käsittely Tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja se hävitetään tutkimuksen päätyttyä asianmukaisesti. Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kokonaiskuvaus kuntouttavasta toiminnasta, joten siinä ei pyritä yksilöimään kenenkään yksittäisen asiakkaan kuntoutustoimintaa. Yksittäinen työntekijä tai asiakas ei ole tunnistettavissa lopullisesta opinnäytetyöstä.

Katri Lehtonen
Oskarinpuiston toimintakeskus
Marjaniemenranta 48
00930 Helsinki

Päätös tutkimusluvasta:

Hyväksytty _____ Hylätty_____

Allekirjoitus

_____/_____
päivämäärä nimi

Katri Lehtonen
Oskarinpuiston toimintakeskus
Marjaniemenranta 48
00930 Helsinki

Tiedote

17.3.2009

Tiedote ryhmäkeskusteluun osallistuville

Tutkimuksen nimi: Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminta Oskarinpuiston toimintakeskuksessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä ja millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminta Oskarinpuiston toimintakeskuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa kuntoutustoiminnan viitekehikseksi, niin että työntekijöille ja asiakkaille rakentuu kokonaiskuvaus kuntouttavasta toiminnasta Oskarinpuiston päivätoiminnassa. Tutkimus on samalla Katri Lehtosen opinnäytetyö Metropolia Ammattikorkeakoulussa.

Tutkimusaineisto kerätään Oskarinpuiston toimintakeskuksessa kevään 2009 aikana työntekijöiden ryhmäkeskusteluilla sekä havainnointipäiväkirjoja täyttäen. Ryhmäkeskusteluryhmiä on kaksi ja ryhmäkeskusteluihin on varattu aikaa noin yksi tunti per ryhmä.

Ryhmähaastattelut videoidaan ja litteroidaan kirjoitettuun muotoon. Litterointivaiheessa työntekijöiden nimet jätetään pois. Osallistujan henkilöllisyys jää vain tutkijan tietoon. Videotallenne hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista eikä siitä aiheudu osallistujille minkäänlaisia kustannuksia.

Lisätietoja antaa tutkimuksen tekijä

Katri Lehtonen

Katri Lehtonen
Oskarinpuiston toimintakeskus
Marjaniemenranta 48
00930 Helsinki

Suostumus

17.3.2009

SUOSTUMUS

Tutkimuksen nimi: Vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminta Oskarinpuiston toimintakeskuksessa.

Suostun siihen, että ryhmäkeskustelu videoidaan ja keskustelussa esiin tulleita asioita tullaan käyttämään tutkimuksessa. Videotallenne hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Henkilöllisyyteni ei tule ilmi lopullisesta tutkimuksesta.

Päiväys

Suostun osallistumaan nauhoitukseen:

Suostumuksen vastaanottaja:

Osallistujan allekirjoitus

Opinnäytetyön tekijä

Nimen selvennys

Nimen selvennys

Katri Lehtonen
Ohjaaja
Oskarinpuiston toimintakeskus
Marjaniemenranta 48
00930 Helsinki

Saatekirje

19.4.2009

Hyvä oskarinpuistolaisen omainen

Oskarinpuiston toimintakeskuksessa käynnistyy tutkimus asiakkaan kuntoutumista tukevan toiminnan kehittämiseksi. Tutkimuksella on tarkoitus selvittää mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen kuntoutustoiminta päivätoiminnassa. Tätä varten ohjaajat pitävät ns. havainnointipäiväkirjaa toimiessaan asiakkaiden kanssa.

Pyydän Teiltä lupaa, että ohjaajat saavat kirjata havainnointipäiväkirjaan päivittäiset toiminnat, joita omaisenne kanssa tekevät. Asiakkaan nimi ei kerätyssä aineistossa esille, eikä asiakas ole tutkimusraportista tunnistettavissa. Havainnointipäiväkirjoja käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen ja ne tuhotaan silppuamalla tutkimuksen päätyttyä.

Luvan antaminen on täysin vapaaehtoista ja voitte kieltäytyä luvan antamisesta, syytä siihen kertomatta.

Tämä tutkimus on opinnäytetyö, jota teen osana ammattikorkeakouluopintojani. Suoritan kuntoutuksen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Metropolia Ammattikorkeakoulussa.

Mikäli Teillä on kysyttävää tai haluatte lisätietoja tutkimuksesta, vastaan mielelläni.

Lämpimästi kiitän

Katri Lehtonen
ohjaaja
Oskarinpuiston toimintakeskus
Marjaniemenranta 48
00930 Helsinki

Katri Lehtonen
Ohjaaja
Oskarinpuiston toimintakeskus
Marjaniemenranta 48
00930 Helsinki

Lupa

19.4.2009

Lupa havaintojen kirjaamiseen

Asiakkaan nimi _____

Annan Oskarinpuiston toimintakeskuksen ohjaajille luvan kirjata ylös havaintojaan omaiseni kanssa tehdystä kuntouttavasta toiminnasta. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti noudattaen henkilötietolakia ja siten, että asiakasta ei voida tunnistaa. Kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä silppuamalla.

Tätä sopimusta on allekirjoitettu kaksi samansisältöistä kappaletta, joista toinen jää omaiselle ja toista säilytetään Oskarinpuiston toimintakeskuksessa.

_____

paikka ja aika

_____

omaisen nimi

_____

opinnäytetyöntekijä

_____

nimenselvennys

_____

nimenselvennys

Ohessa on palautuskirjekuori, jossa voitte palauttaa toisen allekirjoitetun sopimuksen takaisin Oskarinpuistoon, toinen jää teille itsellenne.

Ryhmähaastattelurunko: Kuntoutustoiminta vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen päivätoiminnassa

1 TEEMA: ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN

- Pukeutuminen ja riisuuntuminen
- Ruokailu
- WC – toiminnat ja hygienia
- Apuvälineet

2 TEEMA: KOMMUNIKOINTI, VUOROVAIKUTUS

- Puheilmaisu
- Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät
- Aloitteet ja aloitteellisuus
- Kontaktin otto
- Apuvälineet

3 TEEMA: SOSIAALISUUS JA IHMISSUHTEET

- Ryhmässä toimiminen
- Toisten huomioonottaminen ja kuunteleminen
- Sosiaalinen kyvykkyys
- Käytös
- Häiriökäyttäytyminen

4 TEEMA: MOTORIIKKA JA LIIKKUMINEN

- Karkeamotoriikka
- Hienomotoriikka
- Kömpelyys
- Hitaus
- Arkiliikunta
- Apuvälineet

5 TEEMA: OPPIMINEN JA TIEDON SOVELTAMINEN

- Tarkoitukselliset aistikokemukset
- Oppiminen
- Tiedon soveltaminen

6 TEEMA: YHTEISÖLLISYYS

- Yhteiset pelit ja leikit
- Juhlat

7.5.2009

Havainnointipäiväkirja:

Kuntoutustoiminta vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen päivätoiminnassa

Ohjeita havainnointipäiväkirjan kirjoittamiseen:

Kirjaa asiakkaan kanssa tekemääsi kuntoutustoimintaa yhden viikon ajan päiväkirjamaisesti. Aloita kirjamalla viikonpäivä ja sitten toimintaa siinä järjestyksessä kun se asiakkaan päivässä tapahtuu. Kirjaa asiat mahdollisimman tarkasti ja havainnollisesti. Mikäli jokin toiminta tapahtuu aina saman kaavan mukaisesti (esim. venyttelyt, kävelyt tms.) riittää kun kuvaat sen kerran tarkasti ja myöhemmässä vaiheessa vain toteat, että toiminta tapahtui samalla tavalla kuin aikaisemmin. Alla on osa-alueita, joita voit hyödyntää havainnointia tehdessäsi. Kaikki kohdat eivät ole oleellisia kaikkien asiakkaiden kohdalla.

1 ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN

Kirjaa kuntoutustoimintaa liittyen asiakkaan itsestä huolehtimisen taitoihin. Mitä asiakas tekee itse? Mitä sinä teet? Miten ohjaat, autat, tuet asiakasta jne.(pukeutuminen, riisuuntuminen, ruokailu, wc-toiminta ja hygieniasta huolehtiminen sekä apuvälineiden tarve näissä toiminnoissa.)

2 KOMMUNIKOINTI, VUOROVAIKUTUS

Kirjaa kuntoutustoimintaa liittyen asiakkaan kommunikointiin. Miten asiakas kommunikoi? Mitä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä hän käyttää? Mitä sinä teet? Miten ohjaat, autat, tuet asiakasta? (puheilmaisuus, vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät, aloitteet ja aloitteellisuus, kontaktin otto, apuvälineet)

3 SOSIAALISUUS JA IHMISSUHTEET

Kirjaa kuntoutustoimintaa liittyen asiakkaan ryhmässä toimimiseen, toisten huomioonottamiseen ja kuuntelemiseen, sosiaalisiin kykyihin, käytökseen ja mahdolliseen häiriökäyttäytymiseen.

4 MOTORIIKKA JA LIIKKUMINEN

Kirjaa kuntoutustoimintaa liittyen asiakkaan motoriikkaan ja liikkumiseen (karkeamotoriikka, hienomotoriikka, kömpelyys, hitaus, arkiliikunta, liikkumista ja motoriikkaa tukeva toiminta, fysioterapia, jumppa, venytykset, asentohoito, apuvälineet jne.)

5 OPPIMINEN JA TIEDON SOVELTAMINEN

Kirjaa kuntoutustoimintaa liittyen katselemiseen, kuuntelemiseen, tunnustelu, jäljitteleminen, ajattelemiseen, ongelmanratkaisu, valintojen tekeminen)

6 YHTEISÖLLISYYS

Kirjaa kuntoutustoimintaa, jossa asiakas osallistuu yhteisölliseen toimintaan (yhteiset pelit, leikit, juhlat, turvallisuus)

7 MUUTA

Jos on kysyttävää, niin vastaan mielelläni kysymyksiisi.

Kiitos!

Katri Lehtonen

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
<p>Eleet ja ilmeet itseilmaisun välineenä. Merkeillä tai viittomilla asiakas ilmaisee itseään. Puhelaitteet tekevät asiakasta oma-aloitteisempia ja heillä on keino ilmaista itseään. Kuvat auttavat kertomisessa. Ilmeiden avulla ilmaistaan mielipiteitä. Aloitteisiin vastataan välittömästi ja tuetaan ja vahvistetaan niitä. Reagoidaan asiakkaiden ilmaisuun. Asiakkailla on ”oma” kieli ja sitä tuetaan puhumalla heille heidän kielellään.”</p>	Itseilmaisu	KOKKUNIKAATIO- TAITOJEN HARJOITTE- LU	ASIAKKAAN ARKI- ELÄMÄN TAITOT
<p>Asiakas saa valita mitä ruokia ottaa. Kun valitsee jotain, niin pitää sitten maistaa. Saa valita juoman. Työtehtävän sisällä saa valita mitä haluaa itse tehdä. Aistihuo- neessa asiakas saa valita millaisen aistituokion haluaa. Asiakkaalla on vaikutta- mismahdollisuus valinnoilla. Kuvien avulla voi valita. Päivän aikana voi valita eri asioita.</p>	Valintojen tekeminen		
<p>Näyttää kädellä tai näyttää ilmeellä ja eleillä. Käytetään kuvia ja viittomia, kun kerrotaan kuuluisia. Kuvien kokeilua ja käyttöä. Puhelaitteita käytetään itse tai ohjattuna. Valokuvia, pcs -kuvia, piirrettyjä kuvia. Ensin - sitten kortit siirtymisiin. Kuvien avulla hahmotetaan päivää. Kuvat auttavat ajanhallintaa.</p>	Vaihtoehtoisten kommunikatiomenetelmien käyttö		

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

YHDISTÄVÄ LUOKKA

Pyritään löytämään ryhmädynamiikaltaan toimivat ryhmät.
Asiakkaiden välistä vuorovaikutusta on, mutta sitä toivottaisiin olevan enemmän.
Spontaani vuorovaikutusten asiakkaiden välillä on mukavaa.
Luodaan ja mahdollistetaan asiakkaiden luontevaa yhdessäoloa.
Tauon asiakkaat viettävät yhdessä.
Tarvitaan yksi asiakas, joka johtaa tilannetta.
Aina ei tarvita puhetta, osataan keskustella toistensa keinoilla.
Yhteistä naurua.
Otetaan kontaktia muihin aina kun kohdataan.
Ryhmän sisällä harjoitellaan vuorovaikutusta.
Rohkaistetaan asiakkaita ottamaan suoraa kontaktia toisiin asiakkaisiin.
Tehdään asioita yhdessä.
Opetetaan, että kaikkien kanssa on osattava tulla toimeen.

Sosiaaliset suhteet

Harjoitellaan oman vuoron odottamista.
Ei puhuta toisten päälle.
Puututaan epäasialliseen käytökseen.
Puututaan häiriökäyttäytymiseen yksilöllisesti.
Muita ei saa vahingoittaa.
Palkitaan sanallisesti, jos asiakas käyttäytyy hyvin.
Ohjataan pyytämään anteeksi ja kantamaan vastuunsa.
Huomioidaan aikuisuus.
Annetaan palautetta, kun otetaan muut huomioon.
Otetaan muut huomioon, ei etuilla, ei häiritä muita.
Turvallisuus on tärkeää.

Käyttäytymisen harjoittelu

VUOROVAIKUTUKSEN HARJOITTELU

ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAIDOT

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
<p>Ohjataan asiakasta tekemään itse. Varataan aikaa, jotta asiakas saa rauhassa pukea. Lasketaan vaatimustasoa itse pukeutumisessa, jos asiakkaan kunto sitä vaatii. Neuvotaan sanallisesti asiakasta pukemaa itse ja toistetaan asioita. Pilkotaan asioita pienempiin osiin, jotta asiakas voi itse tehdä. Autetaan vetoketju alkuun, jotta asiakas voi vetää sen itse loppuun. Asiakas osallistuu pukeutumiseen niin paljon kuin pystyy. Asiakas riisuu niin paljon itse, kun vain pystyy.</p>	<p>Pukeutumisen ja riisumisen harjoittelu</p>		
<p>Erilaisilla astioilla mahdollistetaan asiakkaan mahdollisimman itsenäinen ruokailu. Ohjaaja tulkitsee asiakkaan eleistä ja ilmeistä haluaakaan asiakas syödä. Osa asiakkaista syö itse, osa syötetään ja osa on siltä väliltä. Asiakas yrittää aina ensin itse syödä mutta tilanteen ja kunnan mukaan ohjaaja auttaa tarvittaessa. Erilaisilla ruokailuvälineillä autetaan asiakkaan itsenäistä selviytymistä. Asiakas saa syödä omaan tahtiin, kunhan ruokailu etenee. Tahalliseen viivytelyyn puututaan. Asiakkaiden ruokailutapoihin kiinnitetään yksilöllisesti huomiota. Erilaisilla apuvälineillä ruokailutilanteesta pyritään tekemään miellyttävää. Ruokailusta pyritään tekemään mahdollisimman itsenäistä. Ruokailutilanteesta pyritään eri keinoilla luomaan rauhallinen ja mukava tilanne. Asiakkaita havainnoidaan ruokailutilanteessa ja autetaan, jos heillä on ongelmia</p>	<p>Ruokailutaitojen harjoittelu</p>	<p>ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAITOJEN HARJOITTELU</p>	<p>ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAI- DOT</p>

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

YHDISTÄVÄ LUOKKA

Asiakkaalle pyritään löytämään keino, jolla ilmaista wc-hätää. Asiakkaat tarvitsevat ohjausta käsien pesemisessä ja wc:n vetämisessä. Asiakkaat autetaan wc:hen silloin, kun he itse sinne haluavat. Asiakkaiden kanssa opetellaan wc-rytmiä. Ei käydä koko ajan vaan silloin, kun on tarve käydä. Asiakkaita ohjataan huolehtimaan käsien pesusta wc-käynnin yhteydessä. Asiakkaiden kanssa pestään kädet yhdessä. Asiakkaita muistutetaan käsienpesusta. Ohjataan sanallisesti käsienpesussa tai autetaan konkreettisesti. Asiakkaan turvallisuudesta huolehditaan wc:ssä. Asiakasta ei jätetä yksin, jos on vaarana, että asiakas kaatuu. Wc-tilanne on niin intiimi, että siinä on tärkeää olla vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Näytetään kuvan avulla asiakkaalle, että lähdetään wc:hen. Annetaan asiakkaalle välitön palaute, jos hän tekee tarpeensa wc-tuolissa. Autetaan asiakasta wc:hen, kun hän näyttää, että on hätä.

WC- ja hygieniataitojen harjoittelu

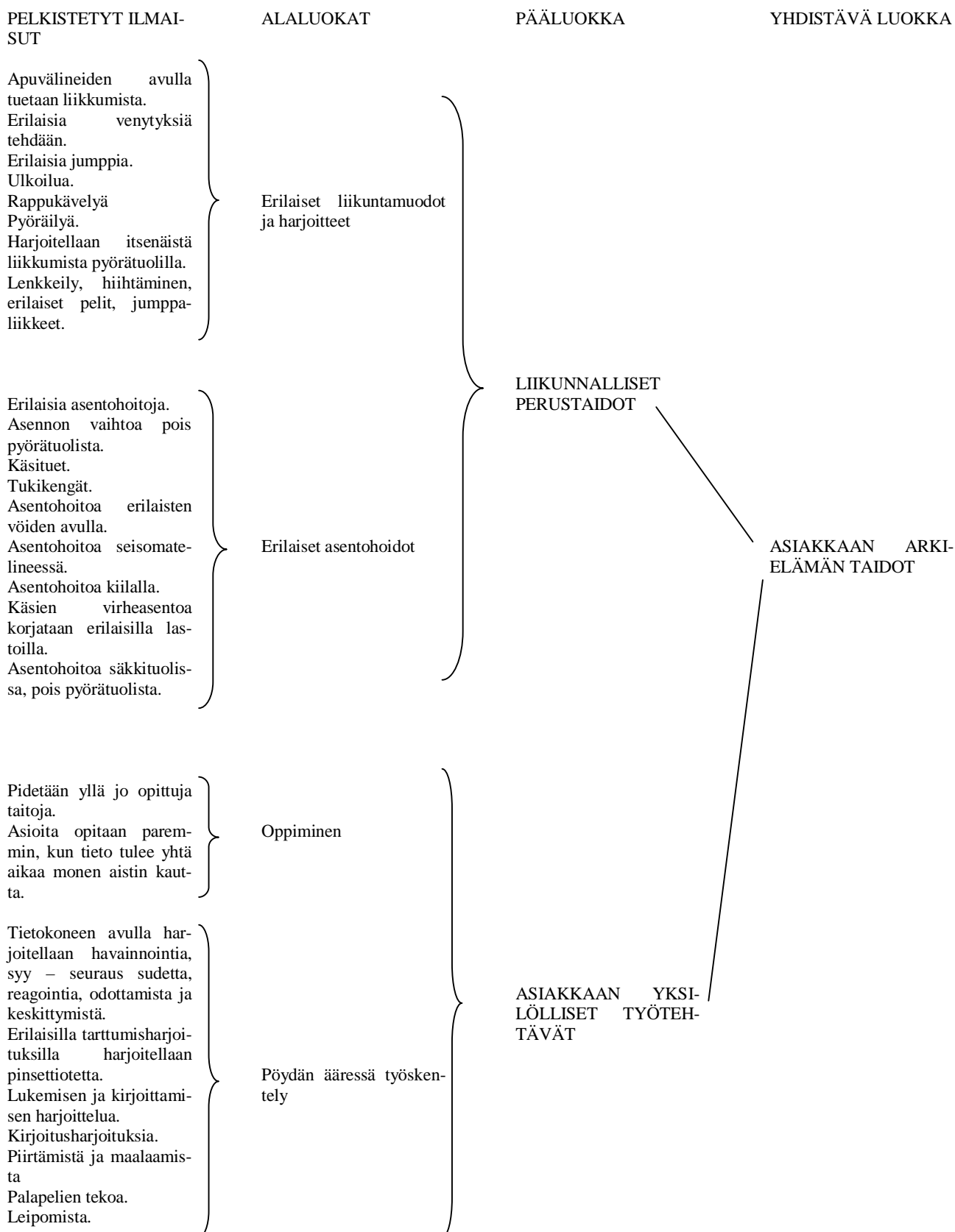
ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAITOJEN HARJOITTELU

ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAILOT

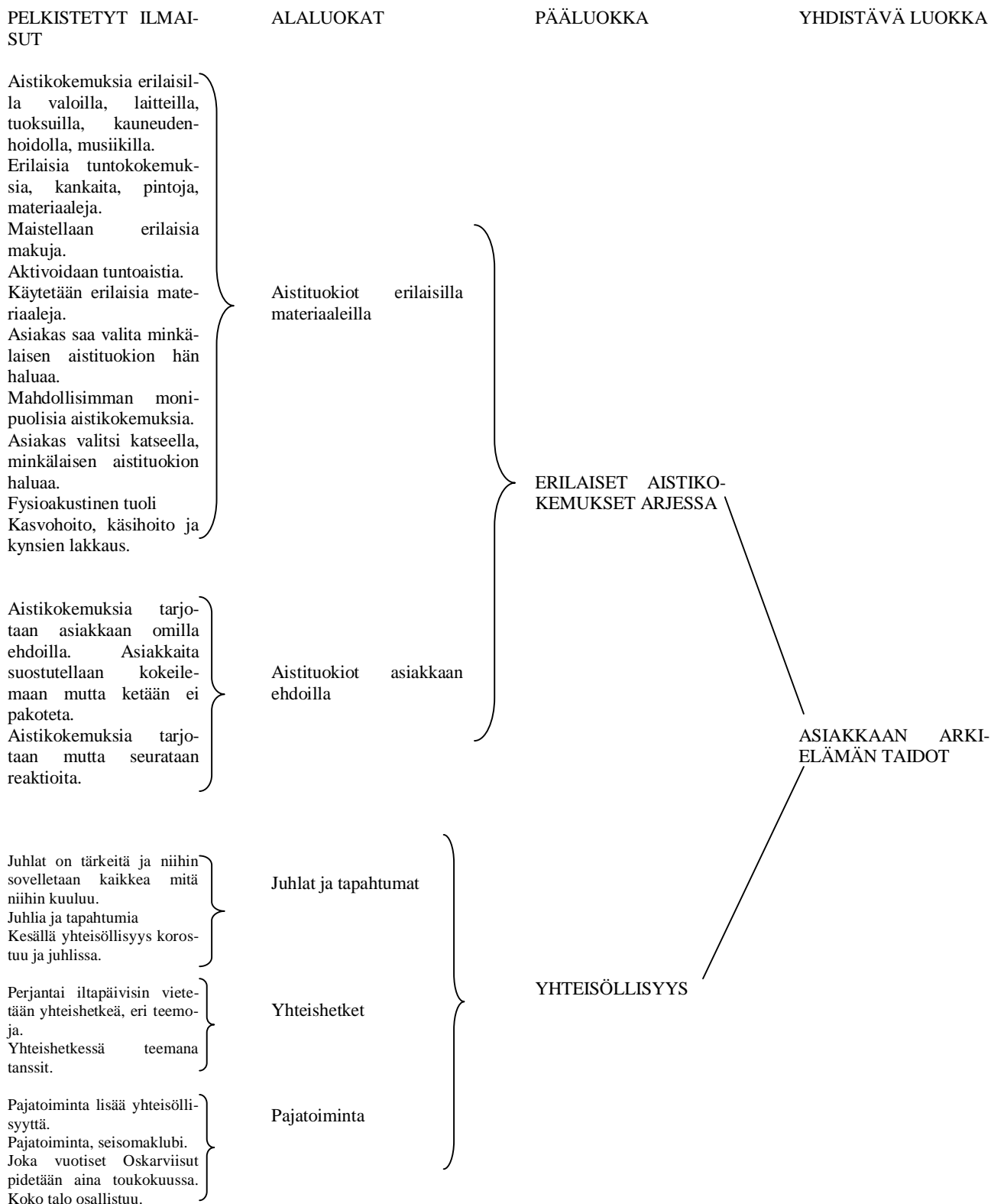
SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
<p>Sopivat apuvälineet löytyvät kokeilun kautta. Toimintaterapeutin kanssa mietitään asiakasta parhaiten palvelevia apuvälineitä. Apuvälineitä wc:hen. Kommunikointiin erilaisia apuvälineitä. Apuvälineet auttavat asiakasta kommunikimaan oma aloitteisemmin. Ohjaajat ohjaavat asiakasta apuvälineiden käytössä. Siirtymiset tilanteesta toiseen helpottuvat apuvälineiden avulla. Käytetään erilaisia liikumisen apuvälineitä, seisomatelineitä. Erilaisia tukia ja lastoja käytetään. Erilaisia ruokailuapuvälineitä. Pyörätuolin pöytälevy mahdollistaa hienomotorisen työskentelyn. Kävelytelineen avulla harjoitellaan kävelyä. Erilaiset hissit mahdollistavat uima-altaaseen menon.</p>	<p>Apuvälineiden käyttö arjessa</p>	<p>ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAITOJEN HARJOITTELU</p>	<p>ASIAKKAAN ARKI-ELÄMÄN TAILOT</p>

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

SISÄLLÖNANALYYSI: Mitä on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

Yhteiset tiedot ja ajan tasalla olevat infot auttavat johdonmukaisessa työkentelyssä asiakkaan kanssa.
Yhteisiä käytäntöjä suunnitellaan palavereissa.
Käytäntöjä mietitään yhteistyössä.
Asiakkaita valvotaan yhteistyönä.
Pohditaan yhdessä asiakkaan tarpeita.

Toimintakeskuksen sisäinen yhteistyö

Apuvälineitä mietitään yhteistyössä terapeuttien kanssa.
Asiakkaan kotien kanssa tehdään yhteistyötä.
Asiakkaiden fysioterapeutit käyvät päivätoiminnassa ja heidän kanssaan keskustellaan yhteisistä tavoitteista.
Päiväkirjan avulla pidetään yhteyttä asiakkaan kodin tai asuntolan kanssa.
Ohjaussuunnitelmapalaverit vuosittain.
Tarpeen mukaan kokoonnutaan ja soitellaan.
Jaetaan kuulumisia.
Eri asiakkaiden kanssa yhteistyö on erilaista.
Vammaisneuvolasta saa apua tarvittaessa.
Puheterapeutti auttaa alkuun kommunikaatioasioissa.
Yhteistyötä tehdään vanhempien kanssa.
Vanhemmat voivat tulla käymään.
Vanhempien kanssa keskustellaan.
Tehdään terapeuttien kanssa yhteistyötä käytännössä.

Asiakkaan verkostojen välinen yhteistyö

YHTEISTYÖ OSANA KUNTOUTTAVAA PÄIVÄTOIMINTAA

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

YHDISTÄVÄ LUOKKA

Kysytään asiakkaan mielipidettä asioihin. Asiakas näyttää omalla merkillään WC-hätää. Merkeillä tai viittomilla asiakas vahvistaa mielipiteensä. Kysymällä ohjaaja tarkastaa, että on tulkinut asiakasta oikein. Harjoitellaan oman vuoron odottamista asiallisesti. Asiakas kertoo näyttämällä toiveensa, ohjaaja reagoi tähän välittömästi.

Itseilmaisu

Asiakas saa valita mitä ruokia syö ja mitä haluaa juoda. Työtehtävän sisällä saa valita mitä haluaa itse tehdä. Aistihuoneessa asiakas saa valita mieleisensä aistituokion. Asiakas saa valita mieleisensä cd-levyn. Tansseissa asiakas voi halutessaan tanssia tai vain katsella, kun muut tanssivat.

Valintojen tekeminen

KOMMUNIKAATIO-
TAITOJEN HARJOIT-
TELU

ASIAKKAAN ARKI-
ELÄMÄN TAIDOT

Asiakas valitsee kahdesta kuvasta. Puhelaitteiden avulla tehdään valintoja. Puhelaitteilla kerrotaan kuulumisia. Kuvaa katsomalla asiakas tekee valinnan. Ääntely ja merkin antaminen kädellä voivat olla kommunikaatiota. Puhelaitteiden avulla hahmotetaan päivää. Viittomia käytetään itseilmaisuun ja osallistumiseen.

Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

YHDISTÄVÄ LUOKKA

Rohkaistaan asiakkaita vuorovaikutukseen keskenään.
Luodaan tilanteita, joissa asiakkaat voivat ottaa kontaktia toisiinsa.
Asiakkaat kokoontuvat viettämään taukoa yhdessä.
Erilaisia pelejä pelataan yhdessä.
Yhteisissä tapahtumissa vahvistetaan asiakkaiden keskinäisiä suhteita.

Sosiaaliset suhteet

Pyritään siihen, että osataan toimia muiden kanssa kohteliaalla tasolla.
Opetellaan kuinka käytäydytään ryhmässä.
Oman vuoron odottaminen.
Harjoitellaan aikuinen tapa toimia.
Puututaan haastavaan käyttäytymiseen.
Otetaan muut huomioon ja kuunnellaan muita.
Annetaan muille ruokarauha.
Ei etuilla jonossa.

Käyttäytymisen harjoittelu

VUOROVAIKUTUKSEN HARJOITTELU

ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAI-
DOT

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
<p>Varataan riittävästi aikaa, jos tiedetään, että asiakas toimii hitaasti. Ohjataan asiakasta tekemään itse. Autetaan vain, jos asiakas ei itse pysty. Ohjataan sanallisesti. Pilkotaan asiat pieniin osiin. Asiakkaan tunteminen auttaa keinojen keksimisessä. Seurataan asiakkaan vointia ja asetetaan vaatimustaso sen mukaisesti.</p>	Pukeutumisen ja riisumisen harjoittelu	ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAITOJEN HARJOITTELU	ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAILOT
<p>Asiakas tulee itse linjastolle hakemaan ruokaa. Asiakas valitsee mitä haluaa syödä ja juoda. Valinnan voi tehdä kuvistaakin. Erilaisilla apuvälineillä asiakkaat voivat toimia itsenäisemmin. Ruokailutilanteesta tehdään mahdollisimman rauhallinen. Riittävästi aikaa. Ohjataan asiakasta pureskelemaan kunnolla.</p>	Ruokailutaitojen harjoittelu		
<p>Asiakkaalle etsitään keinoja WC-tarpeen ilmaisuun. Vastataan heti, jos asiakas ilmaisee, että hänellä on hätä. Ohjataan käsien pesussa. Harjoitellaan WC-rytmiä. Apuvälineiden avulla asiakas voi oppia itsenäisemmäksi WC-taidoissa.</p>	WC- ja hygieniataitojen harjoittelu		

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
<p>WC:ssä on turvakaiteita auttamassa asiakasta toimimaan itsenäisemmin.</p> <p>Erilaisia henkilökohtaisia WC-apuvälineitä.</p> <p>Apuvälineitä käytetään WC:ssä, ruokailussa, työtehtävissä sekä kommunikoinnissa.</p> <p>Puhelaitteiden avulla asiakas kertoo kuulumisinaan.</p> <p>Siirtymiset tilanteesta toiseen helpottuvat apuvälineiden avulla.</p> <p>Erilaiset apuvälineet mahdollistavat uima-altaaseen pääsyn.</p> <p>Erilaisia kävelytelineitä käytetään.</p> <p>Erilaiset tuet ja lastat.</p> <p>Pöytälevy mahdollistaa hienomotorisen työskentelyn.</p>	<p>Apuvälineiden käyttö arjessa</p>	<p>ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAITOJEN HARJOITTELU</p>	<p>ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAIDOT</p>

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

YHDISTÄVÄ LUOKKA

Erilaisia venytyksiä tehdään fysioterapeuttien laatimien ohjeiden mukaan.

Venyttelyitä varten asiakkaita täytyy usein motivoida.

Erilaisia pelejä ovat esimerkiksi renkaiden heitto ja hernepussien heitto.

Rappukävelyllä harjoitellaan tasapainoa.

Kävelytelineiden avulla harjoitellaan kävelyä.

Erilaiset liikuntamuodot ja harjoitteet

LIIKUNNALLISET
PERUSTAITOT

ASIAKKAAN ARKI-
ELÄMÄN TAIDOT

Seisomatelineet kuuluvat pyörätuolissa istuvien asiakkaiden kuntoutukseen.

Hyvä asento pyörätuolissa on tärkeää.

Erilaiset asentohoidot

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT	ALALUOKAT	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
<p>Aistikokemuksia erilaisilla valoilla, laitteilla, tuoksuilla, kauneushoidolla, musiikilla. Erilaisia tuntokokemuksia nystyräpallolla, harjoilla, hierontalaitteilla, käsillä. Maistellaan erilaisia makuja. Aktivoidaan tuntoaistia. Mahdollisimman monipuolisia aistikokemuksia. Asiakas valitsi katseella, minkäläisen aistituokion haluaa. Fysioakustinen tuoli Kasvohoito, käsihoito ja kynsien lakkaus. Hierontaa eri materiaaleilla. Aamupiirissä arkea jäsennetään erilaisilla väreillä, äänillä, musiikilla ja tunnustelumateriaaleilla.</p>	<p>Aistituokiot erilaisilla materiaaleilla</p>	<p>ERILAISET AISTIKOKEMUKSET ARJESSA</p>	<p>ASIAKKAAN ARKIELÄMÄN TAIDOT</p>

SISÄLLÖNANALYYSI: Millaista on vaikeasti kehitysvammaisen aikuisen arjessa tapahtuva kuntouttava toiminta?

PELKISTETYT ILMAISUT

ALALUOKAT

PÄÄLUOKKA

Keskustelut vanhempien ja omaisten kanssa.
Yhteistyö arjessa fysioterapeuttien kanssa.
Vaihdetaan mielipiteitä asiakkaiden vanhempien kanssa asiakkaan apuvälineasioissa.
Vaihdetaan kuulumisia vanhempien kanssa kalenterin välityksellä.

Asiakkaan verkostojen välinen yhteistyö

YHTEISTYÖ OSANA KUNTOUTTAVAA PÄIVÄTOIMINTAA

